

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo
peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, H. Kadari, J. Kleesment,
A.-T. Kliimann, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots**

A. Mägi
toimetuse sekretär

S I S U.

Artiklid.

- Ronay, F.: Ungari abieluseose õigus, abikaasade isiklikud vahekorrad ja lasteõigus 289
- Lender, U.: Välismaalaste pärimine Eestis 321

Arutlused.

- Hellat, A.: TKS § 81¹ ja 366¹ 328

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

- Kas kinnisvarade jooksvate kulude hindamisel teatavaprotsendilise vahekorra kaudu kinnisvara brutotuludega tuleb seisu-koht võtta iga kinnisvara kohta eraldi? 333
- Kas panga juhatuse liikmeid saab lugeda panga teenijate ja tööliste hulka? 333
- Kas asjaajamist kohtus mitte ettevõtte juhatusliikmena, vaid vandeadvokaadina saab lugeda teenistuseks ja tööks ettevõttes, mille eest makstud tasu igal juhul tuleb lugeda kõrgema administratsiooni hulka kuuluva isiku tasuks? . . . 333
- Kas isikumaksu määra võib tõsta poissmeestel ainult seepärast, et nad ei ole abielus? 334

Tsiviilosakond:

- Kas tuleb poliitilist organisatsiooni Kõlvatu võistluse vastu võitlemise seaduse § 3 põhjal lugeda vastutavaks kahjude eest, mis tekkisid mõnele isikule ta ettevõtte suhtes sellest, et poliitilise organisatsiooni konverents võttis vastu otsuse selle isiku ettevõtte boikoteerimiseks ja saatis perioodilisse trükitootesse selle otsuse, kus see avaldati? 334
- Millised on need eelisõigustatud laeva võlad, mille eest vastutab laev ja millele nõudmisel võib hagi olla esitatud TKS § 1805 lisa § 2 ja Kauband. kohtup. s. § 156 põhjal seal kohtus, kelle piirkonnas laev asub hagi tõstmise ajal? . . . 335

Ungari abieluseose õigus, abikaasade isiklikud vahekorrad ja lasteõigus¹.

F. Ronay.

I. Abieluseose õigus.

Ungari abieluseadus a. 1894² lõi abieluõiguse alal ühtlase menetlusõiguse ja nimelt obligatoorse kodanliku abielu sõlmimise näol. Kuni 1894. a. oli võimalik abielu sõlmida ka kiriklikult, sealjuures vastavalt sellele, missuguse usutunnistuse alla üks või teine abikaasa või mõlemad kuulusid. Sealjuures oli otsustavaks asjaoluks ka see, millises riigiosas nad elasid. Nüüd on kiriklik abielu sõlmimine era- ja riigiõiguslikust vaatekohast tühine, vaimulik langeb karistuse alla, kui ta on laulatanud kihlatud enne abielu sõlmimist perekonnaseisuametniku ees, olgu siis, et üks kihlatuist oli suremas haige. Kuid ka seesugune abielu on õiguslikust seisukohast ikkagi tühine.

Nüüdne Ungari abieluõiguse süsteem on seega nende hulka kuuluv, kus abielu instituudi reguleerimine on jäetud seaduse enda kätte, lähtudes abielu olulisest tähendusest rahvale ja ühiskonnale. Siin olgu aga kohe tähendatud, et sellega kiriklik abielu keelatud pole. Vastupidi, perekonnaseisuametnik (samuti vastavad teised tsiviilametnikud) on kohustatud abiellujatele otseselt seletama, et nad seesuguse kodanliku abielusõlmimisega veel oma religioosseid kohustusi pole täitnud.

¹ Käesoleva kirjutise ülesandeks on s. a. „Õiguses“ nr. 4 ilmunud sama autori kirjutist „Ungari abikaasade varaõigus“ täiendada, nii et mõlemad kirjutised kokku moodustavad ülevaate kogu Ungari perekonnaõigusest.

² Abieluseadus jõustus 1. oktoobril 1895. a. Peale seaduste tulevad kohaldamisele ka vastavad tavaõiguslikud normid. Mís puutub kohtupraktisesse, siis on selle tähendus suurem materiaalõiguslikul alal, kuigi ka formaalse abieluõiguse kohta kohtutegelusel tähendus ei puudu.

A. Abielu sõlmimine.

Abielu sõlmimise eel käib alati kihlus. Seadus ise ei sisalda selle kohta ühtegi *expressis verbis* sätet, *implicite* on aga see norm täiesti selge, sest enne iga abielu peab aset leidma kuulutamine, kus mõlemaid pooli kihlatuiks (resp. abiellujaiks) peetakse ja nimetatakse³.

Siiski ei oma kihlus käesoleval ajal isikuõiguslikust seisukohast enam mingisuguseid tagajärgi, s. t. kumbki pooltest pole kohustatud seda kavatsatud abielu tingimata ka sõlmima. Põhjuseta tagasiastumine aga toob endaga kaasa varaõiguslikke tagajärgi.

AA. Abielu takistused.

Et abielluda, selleks peavad mõlemad pooled abiellumisvõimelised olema, s. t. ei tohi olla ühtegi abielutakistust.

Neid abielutakistusi võime jagada kahte rühma:

1. Tühisustakistused (Nullitõtshindernisse), s. t. juhtumil, kui sellised aset leiavad, tuleb abielu kui täiesti tühise peale vaadata ja *mala fide* teotsenud pool langeb raskema karistuse alla. Seda liiki takistusi nimetatakse ka absoluutseteks takistusteks.

2. Keelavad takistused, kus abielu sõlmimine küll ka keelatud on, kuid kui ta siiski on sõlmitud, siis tuleb temale kui kehtivale abielule vaadata. Pooled aga langevad karistuse alla.

Neid takistusi võime nimetada ka relatiivseiks.

Mõningail juhtumil on ka tühisustakistustest dispensatsioon riigipea (enne kuninga, nüüd riigihoidja) poolt võimalik. Usutunnistuslikud erinevused ei mängi a. 1894 alates enam mingit osa, seega võivad abielluda isikud erinevatest kristlikkudest usutunnistustest, aga ka ristiusulised ja juudid üksteisega.

Igasugused kiriklikud sätted on siin mõjuta.

1. Tühisustakistused (absoluutsed takistused).

Seesuguste tühisustakistuste hulgas tuleb mainida järgmisi:

a) Teovõimetus (õigustoiminguvõimetus). Selle takistuse alusel ei tohi üksteisega abielluda järgmised isikud:

³ Ei muuda asja, et pooled on saanud kuulutamise ärajätmiseks dispensatsiooni, sest viimast nad palusid juba kihlatutena.

aa) lapsed alla 12 aastat; bb) isikud, kes vaimuhaiguse või mõne muu põhjuse tõttu (näit. liigjoomise pärast) tuleb sellisteks teovõimetuteks pidada; siiski ainult niikaua, kuni kestab nende selline seisund; cc) isikud, kes vaimuhaigetena või kurtummadena seisavad hoolduse all ja nimelt niikaua, kuni see hooldus pole kohtuotsusega lõpetatud; siia kuuluvad ka need isikud, kellele kohta oli määratud kuratoorium juba nende alaealisuse ajal või kellede alaealisust oli pikendatud⁴ (Abieluseaduse § 6). Siin pole dispensatsioon võimalik.

See abiellumisvõimetus erineb teataval määral üldisest teovõimetuselt, sest et ka mõned sellised isikud loetakse täiesti teovõimetuiks siin, kellede teovõime üldise tsiviilõiguse järgi ainult kitsendatud on või jällegi ümberpöörduvalt.

b) Mitteküllaldane vanus.

Ka isikud, kes saavutanud 12-aastase ea, ei või veel abielluda, ja nimelt meessoost isikud mitte enne 18, naissoost mitte enne 16 aasta vanust. Siiski on siin võimalik kohtuministri dispensatsioon, mis erandina ka siis kehtiv on, kui ta peale abiellumist on antud (Abieluseaduse § 7).

c) Vajaliku nõusoleku puudumine.

Kui soovib abielluda alaealine isik, siis on vajalik selle isiku seadusliku esindaja, isa, ema või eestkostejasutise nõusolek (Abieluseaduse § 8—9).

Seaduslikuks esindajaks on enamikul juhtudest isa. Kuid võib juhtuda, et isa mõnel erilisel põhjusel ei saa või ei tohi esindust teostada. Sellistel juhtudel esindab oma last tema ema kui „loomulik ja seaduslik eestkostja“. Kui ka ema pole võimeline samadel põhjustel last esindama, siis astub tema asemele eestkostejasutise poolt määratud eestkostja.

Seega võib juhtuda, et kuigi mõlemad vanemad (või ka üks neist) elavad, siiski seaduslik esindus kuulub mitte neile, vaid kolmandale võõrale isikule. Kuid ka sellistel juhtudel on abiellumisel selleks õigustatud vanema nõusolek vajalik, ja nimelt, ilma nõusolekuta jääb abielu kehtetuks, kui alaealine pole veel 20-aastane. On ta seda, siis on abielu keelatud, aga iseenesest siiski kehtiv (olgugi karistatav).

⁴ Täiseasuse piiriks on 24 aastat.

Vallaslaps saab vajaliku nõusoleku üldreeglina oma emalt, lapsendatu oma lapsendajatelt (kui pole tegemist lapsendamiselega *minus plena*).

Kui pole enam elus ei isa ega ema, või mõlemal puudub õigus nõusoleku avaldamiseks, siis on vajalik ka eestkosteasutise kinnitus. Erand sellest sättest on võimalik ainult siis, kui eestkostjaks on lapse vanaisa, sest siis tuleb oletada, et ta lapse huvisid kaitseb.

Keeldub selleks õigustatud isik nõusoleku andmisest, siis võib alaealine pöörduda kaebusega vastava eestkosteasutise poole.

d) Sugulus ja hõimlus.

Abielluda ei tohi:

aa) veresugulased otsejoones;

bb) vennad-õed (ka poolvennad-poolõed);

cc) vend-õde teise venna-õe sugujärglasega (onu venna-tütrega, tädi vennapojaga ja ka nende lastega);

dd) abielupool teise abielupoole veresugulasega otsejoones (seega hõimlasega otsejoones), ka mitte peale abielu lõpetamist või tühiseks tunnistamist. Kaugemad hõimlusastmed ei tule aga enam arvesse (Abieluseaduse § 11). Dispensatsioon kuninga (riigihoidja) poolt on kohtuministri ettepanekul võimalik ainult viimasel juhtumil (dd).

Endastmõistetavalt kehtivad need sätted mitte üksnes seaduslikus abielus tekkinud suguluse, vaid ka väljaspool abielu tekkinud suguluse puhul, samuti ka poolsuguluse korral (kus ainult üks vanem oli ühine).

e) Olemasolev abielu.

See norm on igale monogaamilisele abielule rajatud õigus-süsteemile omane ja loomulik ega vaja lähemat käsitlemist. Kuni kestab abielu, ei saa sõlmida teist⁵. Kui esimene oli kehtiv abielu, siis teine on tühine. Oli aga esimene mõnel põhjusel tühine, siis on teine küll ka keelatud, kuid siiski kehtiv. Ka siin pole dispensatsioon võimalik (Abieluseaduse § 12).

⁵ Abielu loetakse olemasolevaks, kui teine abikaasa veel elab või abielu pole jõustunud kohtuotsusega lõpetatud. Ka siis, kui üks abikaasast on surnuks tunnistatud, võib teine uuesti abielluda.

f) Abikaasa mõrv.

Abielu sõlmimine isikute vahel, kes omavahel kokku leppides on teise abikaasa tapnud, on keelatud. Dispensatsioonivõimalust siin pole (Abieluseaduse § 13).

2. Keelavad takistused (relatiivsed takistused).

Kui keegi abiellub seesuguste takistuste olemas olles, siis abielu on küll kehtiv, aga vastavad tsiviilametnikud ja pooled langevad karistuse alla.

Need abiellumise keelud on järgmised:

a) Kui keegi on teovõime piiri peal, siis ei tohi ta veel abielluda. Siia kuuluvad need juhtumid, kus hoolduse alla paigutamine vaimuhaiguse pärast või ka kurtummaks muutumise tõttu (kus ei saada ka märkidega ennast avaldada) lähedas tulevikus väga tõenäone on (Abieluseaduse § 14).

b) Eespool (lk. 291) oli tähendatud, et alaealine alla 20 aastat ei saa abielluda vanemate nõusolekuta, kuigi on olemas vastava eestkostesutise nõusolek. On aga abielu sellisel juhtumil ikkagi sõlmitud, siis tuleb teda pidada kehtivaks, kuid tegu ise on karistatav.

Täisealised vajavad hooldaja nõusolekut siis, kui nad kas vaimuhaiguse pärast või ka juhtumil, et nad pole võimelised kurtummadena end väljendama märkidega, on hoolduse alla paigutatud. Keeldub hooldaja, siis tuleb pöörduda eestkostesutise poole (Abieluseaduse § 15–16).

c) Nõbude vahelise abielu keeld.

Lähedase suguluse tõttu on abiellumine keelatud ka nõbude vahel, kuid ainult esimeses astmes (seega vennaste õeste lapsed ei saa abielluda). Teise astme nõbude vahel on aga abielu lubatud. Siiski ka esimesel juhtumil võib kohtuminister anda oma nõusoleku.

d) Adoptioon. Eestkoste.

See pole õieti mingi veresuguluslik takistus, kuid väga suure sarnasuse pärast veresugulusega (*imitatio naturae*) on abiellumine ka lapsendatu ja lapsendaja, samuti nende sugujärglaste vahel keelatud. Keeld kehtib aga ainult niikaua, kuni kestab lapsenduslepingu vahekorid. Kohtuministri poolt on siiski ka adoptioonivahekorra ajal dispensatsioon võimalik. Kui aga lihane isa jättis lapsendatu üle eestkoste enda

kätte (*adoptio minus plena*), siis see säte ei kehti, sest lapsendatu pole sel juhtumil astunud lapsendajaga perekondlikku vahekorda.

Sarnased on sätted ka eestkoste puhul, selle vahega, et siin pole mingit dispensatsioonivõimalust. Määratakse aga eestkostjaks teine isik või saab eestkoste all olev isik täisealiseks, siis kustub see keeld (Abieluseaduse § 18—19).

e) Tühine abielu. Surnuks tunnistamine.

Tühisel abielul pole õieti küll mingisuguseid õiguslikke tagajärgi, kuid sellise „abielu“ ajal ei saa siiski uut abielu sõlmida, s. t. enne kui ta kohtu poolt on tunnistatud kehtetuks.

Kui üks abikaasadest on tunnistatud surnuks, siis võib teine abikaasa uuesti abielluda. Surnuks tunnistamine pole mingi konstitueeriv, vaid ainult deklareeriv haldusametlik akt. Tema ülesandeks on mitte liiga kaua jätta üleelanud abikaasat teadmatusse tema vabaduse suhtes.

Kui üks abiellujaist teadis, et surnuks tunnistatud abikaasa veel elus on, siis on uus abielu tühine. Kui üks abiellujaist ainult seda teadis, et surnuks tunnistatud abikaasa veel pärast seda päeva elas, mis surnuks tunnistamise otsuses surmapäevana tähendatud on, siis on uuesti abiellumine samuti keelatud, sest võib ju olla, et ta ka uue abielu sõlmimise ajal veel elus on. Viimasel juhtumil on abielu siiski kehtiv, aga õigusevastaselt talitanud isik langeb karistuse alla (Abieluseaduse § 21—22).

f) Abielurikkumine. Elu kallale kippumine.

Isikud, kes teineteisega abielu rikkunud, ei saa abielluda ja seda mainitakse ka lahutuse otsuses. Sellise keelu vastane abielu on küll kehtiv, aga karistatav. Karistus langeb ära, kui kohtuministri ettepanekul kuninga (riigihoidja) poolt dispensatsioon aset leiab.

On keelatud sõlmida abielu üleelanud abikaasa ja sellise isiku vahel, kes teise abikaasa elu kallale on kippunud, seega, kui isik on süüdi mõistetud mõrvas või selle katses, isegi kui see kohtuotsus veel seadusjõusse astunud pole. Üleelanud abikaasa ei tohi asetleidnud teost üldse midagi teada. Kohtuministri ettepanekul on ka siin kuninga (riigihoidja) poolt dispensatsioon võimalik (Abieluseaduse § 20, 23).

g) Abielus olnud naise ooteaeg.

Lesknaine ning ka lahutatud naine ei tohi uuesti abielluda enne kümne kuu möödumist, arvates abielu lõpetamisest või lõppemisest. Selle keelu põhjuseks on, et sel ajal sündivate laste perekondlikku seisundit vaieldamatult kindlaks teha saaks. Kui naine on juba selle aja kestel lapse ilmale toonud, siis see keeld kustub. Kohtuministril on seesugustel juhtumitel dispensatsioonidõigus (Abieluseaduse § 24).

h) Kiriklik töötus.

Isik, kes on andnud kirikliku töötuse, ei tohi abielluda vastava kiriku loata. See keeld kustub, kui isik astub teise usku, mis seda keeldu ei tunne (Abieluseaduse § 25).

i) Abiellumisreeglid sõjaväes.

Ei saa abielluda ilma sõjaväelise asutise loata seesugune isik, kes on sõjalise distsipliini all (s. t. nii isik, kes sõjateenistusse kutsutud, aga veel vastu võtmata, samuti aktiivselt teenistuses olev sõjaväelane)⁶.

j) Kuulutamise puudumine.

Abielu, mis sõlmitud ilma kuulutamata, on küll kehtiv, kuid abiellujad langevad karistuse alla. On võimalik dispensatsioon haldusasutise poolt.

Kui üks abiellujaist on suremas haige, siis võidakse abielu sõlmida ka dispensatsioonita ja kuulutamiseta, kusjuures aga abiellujad peavad perekonnaseisuametnikule seletama, et nende parima teadmise järgi pole abiellumiseks mingit takistust. Sellistel juhtumitel võib ametnik neilt nõuda ka vannet. Surivoodil võib ka vaimulik mõlemaid kihlatuid laulatada, kuid seesugune abielu pole tsiviilõiguslikust seisukohast mitte veel abielu (Abieluseaduse § 27, 36, 123).

BB. Perekonnaseisuametnik ning abielu sõlmimise vorm.

Abielu sõlmida saab Ungaris ainult tsiviilametniku ees. Ainult selline abielu loetakse seega kehtivaks. Enamikul juhtudel on see eriline siseministri poolt määratud ametnik — perekonnaseisuametnik või tema asemik. Subsidiiaarselt võib teatavatel juhtumitel — nimelt seaduses otse

⁶ Vastava 1921. a. LIX seadusartikli § 22.

loendatud puhkudel — sama funktsiooni teostada ka haldusametnik.

Abielu sõlmimise juures peab olema kaks tunnistajat. Ametlikult ei või neid ka rohkem olla. Need kaks tunnistajat võivad aga olla abiellujate lähedased sugulased, samuti perekonnaseisumetniku sugulased.

Tingimata vajalik on abielu kehtivuseks, et mõlemad abiellujad isiklikult ja koos ühel ajal pädeva perekonnaseisumetniku ette ilmuksid, kusjuures see ametnik teotseb ofitsiaalselt sellisena⁷. Abiellujad peavad oma tahet teineteisega abielluda isiklikult ja üheaegselt kohalviibivate tunnistajate juuresolekul avaldama. Niipea kui mõlemad kihlatud on sellist tahet avaldanud, on nad seaduslikud abikaasad⁸.

Kui abielu sõlmimisel mõlemad tunnistajad juures põlnud või olid mitte üheaegselt või ei teotsenud perekonnaseisumetnik sellisena, aga mõlemad kihlatud ilmusid koos ametniku juurde ja isiklikult avaldasid soovi teineteisega abiellu astumiseks, ja on siis peale seesugust „abiellumist“ elanud tegelikult ühe aasta koos kui abikaasad, siis on abielu kehtiv. Ta konvalideerub seega tagantjärele abielulise kooselamise kaudu (*maritalis cohabitatio*).

B. Kehtetu abielu.

Kehtimatuse põhjusi võib jagada kolme pearühma. Abielu on nimelt kehtetu, kui 1) abielu sõlmimisel on vormis oluline viga aset leidnud, 2) kui poolte vahel oli olemas tühisustakistus või 3) kui tegemist oli asjaoluga, mis iseseisvat otsustamist takistas (näiteks sundus, eksitus või pettus).

Kehtetute abielude puhul on võimalikud kolm kategooriat: olematud, tühised ja vaieldavad abielud.

Olematu abielu (*matrimonium non existens*) puhul pole abielu üldse olemas, ta ei eksisteeri näiliseltki minutitki

⁷ Ta teotseb perekonnaseisumetnikuna, kui ta end sellisena abiellujate käsustusse vabatahtlikult annab.

⁸ Perekonnaseisumetnik lausub sel puhul järgmised sõnad: „Mina tunnistan teid praegu teie poolt antud ühise avalduse põhjal seaduse järgi abikaasadeks.“ See pole siiski abielu kehtivuse tingimuseks, samuti kui registrisse kandmine pole kehtivuse tingimuseks.

ja tal pole ka legaalse abielu ühtegi tagajärge. Selline on „abielu“, mis pole sõlmitud perekonnaseisuametniku juures. Ta vastab tavalisele tühisele õigustoimingule tsiviilõiguses (*negotium nullum*). Teisiti on lugu tühise abielu puhul. Ka see pole mingi tõeline abielu, kuid tühisus on spetsiaalselt abieluõiguslikku laadi, kuna tal on siiski teatav õiguslik efekt selle abielu kestuse ajal. Alles peale selle abielu tühiseks tunnistamist kohtu poolt muutub ta igati tühiseks. Erinevus tühise ja vaieldava abielu vahel on seesama, mis üldises tsiviilõiguses tühise ja vaieldava lepingu vahel. Tühine abielu on nimelt igal tingimusel kehtetu, kuid vaieldav abielu seevastu on kehtetu ainult tingimusel, et tema vastu tegelikult on vaieldud.

Arvestades abielu instituudi suurt eetilist iseloomu, ei saa mitte iga kolmas isik igas õigusvaidluses abielu tühisuse (kehtimatuse) küsimust üles võtta ja ka ametiasutised ei tohi seda küsimust *ex officio* algatada.

Algamiseks on vajalik eriline tühistus- ehk vaidelagi. Seesugustes protsessides tehtav otsus on absoluutse tähendusega, s. t. ta otsustab antud küsimuse lõplikult (*jus facit inter omnes*).

Kui osutub vajalikuks kindlaks teha abielu kehtimatust peale tema lõppemist, siis võib sellele viidata iga protsessi ajal. Alustatakse iseseisvat protsessi abielu olemasolu kohta, siis lahendab tehtud otsus küsimuse ainult vaidlevate poolte vahel (*jus facit inter partes*).

a) Tühine abielu.

Tühine abielu on vaid kodanliku abielu vari (abieluline fatamorgaana). Tõeliselt pole ta mitte abielu. Ta võib muudata tühiseks kas vormivea või tühisustakistuse pärast.

1) Vormivea pärast muutub abielu tühiseks, kui ta aa) küll on sõlmitud vastava tsiviilametniku juures, viimane aga polnud kompetentne abielu sõlmimiseks (sellisel juhtumil on kolm erandit); bb) kui pole silmas peetud teisi vorminõudeid abielu sõlmimiseks (vt. neid ja ka erandeid ülemaal lk. 296).

2) Tühisustakistuse pärast osutub abielu kehtetuks teovõimetuse puhul (Abieluseaduse § 6); veresuguluse ja hõimluse korral (Abieluseaduse § 11); kahekordse abielu

puhul (Abieluseaduse § 12); abikaasa mõrvamise pärast (Abieluseaduse § 13)⁹.

Kui ka seesugustel juhtumitel pole esitatud mingit tühistushagi, siis muutub abielu peale lõppemist *ipso jure*, ilma teiste õigussammudeta, tühiseks. Siin on aga olemas kaks konvalidatsioonivõimalust. Nimelt aa) kui teovõimetu saab teovõimeliseks ja kinnitab siis tema poolt varemini sõlmitud abielu (kuid enne, kui selle abielu vastu on esitatud hagi või ta on kohtu poolt tühiseks tunnistatud), siis muutub abielu kehtivaks. Samuti bb) kui abielluvad vennad-õed teise venna-õe sugujärglastega ja kuningas (riigihoidja) selle hiljemini kinnitab, või kui vastav dispensatsioon aset on leidnud.

Tühistushagi võivad esitada mõlemad pooled, samuti ka neist olenematult prokurör ning iga kolmas isik, kellel tõendatult protsessi lahendamisest õiguslik huvi olemas.

b) Vaieldav abielu.

Abielu on vaieldav, kui mõni tühisustakistus või vaba nõusoleku avaldamist takistav asjaolu olemas on.

1) Tühisustakistuse pärast on abielu vaieldav, kui mitteküllaldases vanuses pooled pole saavutanud dispensatsiooni või alaealised isikud abiellusid ilma nõusolekuta või ilma järgneva kinnitusega. Üldreeglina on ainult üks abikaasadest hagi esitamiseks õigustatud, teatavatel juhtumitel aga ka prokurör, samuti eestkostetasutis ja nõusoleku andmiseks õigustatud isikud. Niikaua kui kestab abielu, võib tema vastu vaielda ainult vaid ehagiga, mille esitamiseks on üheaastane lähtaeg.

2) Kui oli olemas asjaolu, mis takistas vaba nõusoleku avaldamist, siis võib abielu vastu vaielda ainult takistatud (sunnitud, petetud, eksinud) abielupool.

aa) Sundusest võib juttu olla ainult siis, kui vastav abielupool ähvarduse mõjul hirmu tõttu on abiellunud (*vis compulsiva*). *Vis absoluta* puhul on abielu tühine. Ähvardus võib aset leidnud olla nii abielluja enda kui ka tema lähedaste isikute vastu. Kuivõrra abielluja hirm põhjendatud oli, tuleb otsustada iga kord antud olude kohaselt.

bb) Eksituse juhud loendatakse seaduses taksatiivselt. Nimelt on abielu vaieldav ja selle vastu võidakse hagi esitada,

⁹ Vt. ülemaal lk. 293.

kui: 1) abielluja eksis õigustoimingus (ei mõistnud hästi ungari keelt, arvas vastava perekonnaseisuametniku küsimuse puhul, et on tegemist vaid kihlumisega: *error in negotio*); 2) kui isik pole abiellunud sellega, kellega ta kavatses abielluda (näiteks pime peigmees ei tundnud pruuti ära: *error in persona*); 3) kui üks abikaasadest abielu sõlmimise ajal ei olnud võimeline oma abielulisi kohustusi (*debita conjugalia*) täitma ja teine abielluja seda ei teadnud ega võinud seda järeldada asjaoludest; 4) kui üks abiellujatest enne abiellumist oli karistatud surmanuhtlusega, sunnitööga või türmiga või omakasupüüdest tingitud delikti eest vangistusega, tingimusel, et see asjaolu teisele abiellujale teada polnud. Kui karistus ei ületanud 5 aastat, siis on abielu ainult siis vaieldav, kui tõenäone on, et teine abikaasa selle teadmisel mingil tingimusel poleks abiellunud; 5) kui pruut on rase mõnest teisest mehest, mitte peigmehest, ja viimane seda asjaolu ei teadnud; 6) surnuks tunnistamise korral, kui surnuks tunnistatud isik veel elus on ja tagasi tuleb, võivad abielu vastu vaielda mõlemad uued abikaasad (mitte aga tagasitulnud isik). Hagi on võimalik esitada ainult niikaua, kuni abielu tegelikult kestab ja surnuks tunnistatud isik veel elus on.

cc) Pettuse puhul võib abielu vastu vaielda siis, kui üks abikaasadest teise poolt või selle nõusolekul kolmanda isiku poolt on eksitusse viidud oma abikaasa isiklikkudeomaduste suhtes. Pettus varanduslike asjaolude kohta jääb siin üldreeglina arvestamata.

Kõigil kolmel juhul (aa, bb ja cc) tuleb hagi esitada ühe aasta jooksul, arvates mõmendist, kui täielik otsustamisvõime tagasi saadud.

Vaidlus ei või leida aset, kui abielu oli kohtulikult lõpetatud või kui see, kelle pärast abielu vaieldavaks sai (sunnitud, eksituses olev, petetud abikaasa), surnud on. Juhul, kui teine abikaasadest on surnud, võib õigustatud abikaasa ikkagi vaielda abielu vastu, esitades hagi vastavale pärimisasju ajavale kohtule.

Kui tühise või vaieldava abielu vastu on tegelikult ka vastav hagi esitatud ja abielu kohtulikult tühiseks resp. vaieldavaks tunnistatud, siis tuleb temale vaadata, nagu poleks teda üldse olnudki, s. t. nagu poleks seda abielu üldse sõlmitudki. Sellele vastavalt tuleb korraldada ka kõik isiku- ja varandusõiguslikud vahekorrad. Kui aga üks pooltest oli

vabandatavas eksituses selle abielu enda olemasolu kohta, siis kasutab ta nn. putatiiv-abielu soodustusi. Lapsed sellest abielust on abielulised, samuti ka abikaasade varaõiguse seisukohast tähendab see teatavat paremust.

C. Abielu lõppemine.

Abielu lõppemise puhul on alati tegemist kehtiva abieluga, sest tühine abielu pole ju üldse abielu, nii et teda ei saa ka „lõpetada“ (tühiseks tunnistamine on hoopis midagi muud!).

Abielu lõpeb: 1) ühe abikaasa surmaga, 2) abielu kohtuliku lõpetamisega või 3) kui üks abikaasadest teise abikaasa surnuks tunnistamise järel uuesti abiellub (Abieluseaduse § 73—74).

Abikaasa surma kohta pole midagi juurde lisada. Küll aga tuleb puudutada surnuks tunnistamist. Selline surnuks tunnistamine pole ju mingi konstitueeriv õiguslik akt, vaid ainult kohtuasutise deklareeriv ürik, et mitte üleelanud abikaasat jätta liiga pikaks ajaks teadmatusse selle kohta, kas tema abikaasa veel elab või mitte, seega, kas see üleelanud abikaasa saab uuesti abielluda või mitte. Omadussõna „üleelanud“ pole mitte aluseta tarvitatud, sest on sageli juhtunud, et surnuks tunnistatud abikaasa veel elus on, isegi tagasi tuleb (eriti juhtus seda Maailmasõja järel). Seesugustel juhtumitel on esimene abielu surnuks tunnistamise alusel kindlasti kustunud. Teise abielu vastu aga võivad vaielda mõlemad uued abikaasad eksituse alusel, kusjuures aga ka esimene abielu mittekehtivana edasi ei kesta (ta lõppes automaatselt uue abielu sõlmimisega).

Kui üks uutest abikaasadest teadis, et surnuks tunnistatud abikaasa uue abielu sõlmimise ajal veel elus oli, või oli see teine abielu mingil muul põhjusel tühine, siis jääb esimene abielu jõusse. Tuleb kadunud abikaasa tagasi, siis kestab esimene abielu kehtivana edasi.

Proletariaadi diktatuuri ja nõukogude vabariigi ajal Ungaris (1919—1920) oli võimalik abielu lõpetada ka ühe abikaasa sooviavaldusel. Et mõned niiviisi lahutatud abikaasad hiljemini seesuguste „otsuste“ alusel (millel aga polnud ungari õiguse järgi mingisugust seaduslikku jõudu) uuesti abiellusid, siis hiljemini, normaalolude saabudes, vaadeldi seesuguseid juhtumeid kohtute poolt, nagu oleks siin abielu

ühel või teisel abikaasa süü läbi lõpetatud. Kui põlnud kumbki pool selles süüdi, siis oletati vastastikuse süü olemasolu.

Kanoonilise õiguse järgi oli abielu ainult äärmistel tingimustel lõpetatav ja selliseid reegleid leiame igal pool Euroopa seadusandlustes konfessiooni ainsuse ajastul. Reformatsiooni levimisega tungisid aga teissugused vaated esile, ja nimelt püües võimalikult vältida talumatuks muutunud abielulist kooselu. Sellele põhimõttele on rajatud enamik uuemaid tsiviilseadusandlusi. Nii on ka ungari õiguse järgi abielu lõpetatav, kuid alati ainult kohtuliku otsuse kaudu ja ainult siis, kui on olemas seaduses ettenähtud põhjus.

AA. Abielu lahutus.

a) Lahutuse põhjused.

Et lahutuse põhjust kindlaks teha, selleks on alati vastava süüdistava abikaasa süüdivus vajalik. Seepärast pole abielu lõpetamine võimalik, kui üks abikaasadest on vaimuhaige. Siin võib aset leida ainult abikaasade lahuselu määramine, juhul, kus kooselamine vaimuhaigust põdeva abikaasaga elukardetav on.

Et need sätted on uuemates seadusandlustes juba muudetud, siis vajab ka ungari õigus vastavaid reforme.

Lahutuse põhjused on kas absoluutsed või relatiivsed.

Absoluutsed põhjused tähendavad seesugust rasket eksimist abielu põhimõtete vastu, et sellistel juhtumitel abielu ilma üksikasjalisema kaalumiseteta lõpetada tuleb.

Relatiivsete lahutuse põhjuste puhul oleneb seevastu alati sellest, kuidas kohtunik antud üksikjuhtumil neid eventuaalselt mitmuses esinevaid põhjusi kaalub. Lahutusotsus on endastmõistetavalt konstitutiivne, sest selle otsuse tegemiseni on ju abielu igast seisukohast kehtiv, seisund muutub alles hiljemini.

1) Absoluutsed lahutuse põhjused.

aa) Abielu rikkumine.

Abielu lõpetamist võib kumbki abikaasa nõuda, kui tema elukaaslane on korda saatnud abielurikkumise või loomuvastase sugukõlvatuse või jälle on abiellunud vaatamata, et tema endine abielu veel kehtib (Abieluseaduse § 76).

bb) Kuritahtlik mahajätmine.

Jätab abikaasa teise selleks mõjuva põhjusega kavatsetult maha¹⁰, siis võib mahajäetud abikaasa nõuda abielu lõpetamist, ja nimelt, kui selline seisund on kestnud enam kui 6 kuud vahetpidamata. Kuue kuu möödumisel peab mahajäetud abikaasa kohtu poole pöörduma palvega, kutsuda teine abikaasa tagasi. Ainult siis, kui teine kutset ei täida; või tähtajast kinni ei pea, tuleb esitada lahutushagi.

Juhtumil, kui abieluline kooselu katkestati vastastikuse kokkuleppega, ei või muidugi juttu olla mahajätmisest.

Et aga seesugune kokkulepe on moraalivastane, siis pole ta kummalegi poolele kohuslik, nii et igal ajal võidakse nõuda abielulise kooselu jätkamist (Abieluseaduse § 77).

cc) Julm käitumine.

Absoluutseks lahutuse põhjuseks on ka, kui üks abikaasadest teise abikaasa elu kallale kipub või temaga kavatsetult julmalt või tema tervist ohustades käitub (Abieluseaduse § 78).

dd) Kriminaalne karistus.

Kui üks abikaasadest peale abiellumist on karistatud surmanuhtlusega või vähemalt 5-aastase sunnitööga või türmiga, siis tuleb see abielu ilma kaalumiseteta lõpetada, olgu siis, et teine abikaasa teadis sellest süüteost juba enne abiellumist (Abieluseaduse § 79). Kui karistuse määramine leidis aset juba enne abiellumist, siis saab abielu vastu vaielda ka eksituse alusel (vt. üleval lk. 299).

2) Relatiivsed lahutuse põhjused.

Abikaasa palvel on abielu lahutatav, kui teine abikaasa 1) oma abielulisi kohustusi raske hooletuse tõttu või kavatsetult ei täida; 2) perekonda kuuluvaid lapsi kallutab süüteole või kõlblusvastasele eluviisile; 3) ise elab kõlblusvastast elu või 4) teda karistati abiellumise järel sunnitööga või türmiga või ka vangistusega alla viit aastat omakasupüüdest tingitud delikti eest.

Kõikidel seesugustel juhtumitel, nagu ka edasistel, kus on abielu raske rikkumisega tegemist, ilma et see oleks abso-

¹⁰ Mahajätmine võis ka nii toimuda, et mahajäetu ise oli peasiüdlane, nii et teine abikaasa pidi ühise kodu maha jätma (näiteks šikaneerib abikaasa teise abikaasa lähedasi isikuid).

luutne lahutuse põhjus, tuleb kohtunikul otsus teha pärast seda, kui ta on kõiki asjaolusid õiglaselt igati kaalunud. On see abikaasa, kes lahutushagi esitanud, ise samuti süüdi mõnes lahutuse põhjuses, siis ei takista see asjaolu seaduse järgi abielu lahutatavust. Tähendab, lahutuse põhjused on üksteisest sõltumatud, nende kompensatsioon pole lubatud. Kohtupraktis aga asub ikka enam ja enam sellele põhiprintsiibile, et abielu ei tule lahutada, kui abielu lahutuse põhjused on mõlemal poolel olemas ja üldise seisundi kohaselt kindlakstehtav on, et abielu veel laostunud pole.

Relatiivse lahutuse põhjuse korral (enamalt jaolt aga absoluutsete lahutuse põhjuste puhul) on kohtunik kohustatud määrama pooleks või üheks aastaks abielu katkestuse. Seda aega ei saa hiljemini enam pikendada, küll võib seda juba alguses määrata abikaasa palvel kahe aasta peale. Selle aja möödumisel tuleb lahutushagi uuesti esitada¹¹, muidu läheb põhjus kaotsi ja kaob ka hagiõigus.

On pooled selle aja jooksul ära leppinud (mis ju ongi selle menetluse eesmärk), siis kustub hagiõigus automaatselt ja lõplikult. Abielu katkestuse, s. t. lahusele ajaks võib kohtunik teha provisoorseid korraldusi nii naise kui ka laste ülalpidamise kohta, samuti anda lapsed (kas kõik või jaotatult) ühe või teise abielupoole juurde (Abieluseaduse § 80—81, 98—102).

3) Jõutud lahutuse põhjused.

Lahutuse põhjuse õiguslikud tagajärjed langevad ära, kui vastav abikaasa 1) on andnud oma nõusoleku teise abikaasa ekslikuks käitumiseks või selles on ise süüdi või osaline; 2) andestas teisele abikaasale tema süü (see võib toimuda ka veel protsessi kestel); 3) kui lahutuse hagi pole esitatud 6 kuu jooksul, arvates päevast, kui abikaasa sai teada teise poole süüst (subjektiivne termin); kui aga teo kordasaatmisest on möödunud juba 10 aastat, ei saa kannatanud abikaasa ka siis enam hagi esitada, kuigi pole veel möödunud 6 kuud teadasaamisest (objektiivne termin).

On need 6 kuud lastud mööda minna lahutushagi esitamata, siis ei või õigustatud abikaasa selle lahutuse põhjuse

¹¹ Kolme kuu jooksul, arvates kohtu poolt määratud lahusele lõppemise ajast.

alusel enam protsessi alustada. Tekib aga edaspidi uus lahutuse põhjus ja alustatakse selle viimase põhjal lahutusprotsessi, siis võidakse toetuda ka äralangenud põhjusele (Abieluseaduse § 81—84).

Lahutusprotsessis seisavad abikaasad isiklikult protsessipooltena teineteise vastu, seega ka alaealised esinevad siin täisõiguslikena. Vaimuhaige vastu ei saa alustada lahutusprotsessi ei varem, enne haigustumist asetleidnud teo pärast, ega ka teo puhul, mille abikaasa sooritanud haiguse ajal. Sellistel juhtumitel on tervel abikaasal võimalus ainult taotella lahusel, s. t. abielu katkestust. Kui aga terve abikaasa kohtleb haiget abikaasat julmalt, siis võib viimane oma seadusliku esindaja kaudu nõuda abielu lõpetamist, tingimusel, et ka eestkostetasutis selleks oma nõusoleku annab (Abieluseaduse § 86—87).

b) Abielu lõpetamise tagajärjed.

Abieluseaduse § 88 järgi loetakse abielu lõpetatuks sellest momendist, kui lahutusotsus on jõustunud.

Lahutusotsuses tunnistatakse see abikaasa süüdlaseks pooleks, kelle tegude pärast abielu lõpetatakse. Kui süü oli mõlemapoolne, siis tunnistatakse süüdlaseks mõlemad abikaasad. Kui abielu on lõpetatud abielu rikkumise pärast, siis on keelatud abielluda neil, kes teineteisega abielu rikkusid, olgu siis, et aset leiab dispensatsioon kuninga (riigihoidja) poolt (Abieluseaduse § 85).

Abielu lõpetamise süütul abielunaisel on õigus nõuda oma mehelt viimase sotsiaalsele ja majanduslikule seisundile vastavat ülalpidamist. Seda ta saab aga ainult kuni uuesti abiellumiseni. See on alimentaarne pension, nn. lõplik ülalpidamine. Varem ei saadud seda pärast enam suurendada ega vähendada, kui ta kord juba oli määratud. Et aga selline muutmine 1911. a. protsessiseadusega üldiselt võimalikuks on tehtud, siis tuleb seda laiendada ka antud juhtumile.

Ülalpidamise nõudlus lasub ka abikaasa pärijail, samuti nendel, kes midagi tasuta tiitli alusel abikaasalt omandanud, tingimusel, et viimane ise on maksuvõimetu. Nõudlust peab teostama juba protsessi vältel, muidu langeb ta ära. Abielunaine võib sellest ülalpidamise nõudlusest loobuda. Kord juba määratud ülalpidamine võib ära langeda, kui lahuta-

tud naine hiljemini elab liiderlikku elu ja seega muutub kõlbmatuks saada ülalpidamist.

Süütu abielunaine on ka õigustatud kandma oma mehe nime, kuid ka seda peab ta paluma protsessi vältel. Kui abielunaine oli lahutamises süüdi, siis tal puudub loomulikult seesugune õigus nimele.

BB. Abielu katkestus.

Abielu katkestuse (*separatio*) ülesandeks on abiks olla sellistel juhtumitel ja sellistele abikaasadele, kes usulistel põhjustel ei saa (või ei taha) end lahutada lasta.

Tsiviilõiguse seisukohast pole seesugustel erisätetel otsustavat tähendust, kuid seadusandlus on siiski neid arvesse võtnud.

Abielu katkestus on võimalik ainult vastava protsessi algatamise järel ja sellesisulise kohtuotsuse alusel ning ainult mõne lahutuspõhjuse olemasolul. Seepoolest sarnaneb separatsioon lahutusega, aga samuti seepoolest, et abielu katkestuse tagajärjed on samad, mis lahutusel, ainult selle erinevusega, et abieluseos veel püsib. Seega, kui abielupooled lahuselu ajal ära lepivad, siis võivad nad ilma uue laulatusega kooselu jätkata. Ja kui nad sellest teatavad veel ka kohtule, kes otsustas abielu katkestuse, siis kaovad kõik viimase tagajärjed. On aga abikaasad selle otsuse alusel elanud lahus rohkem kui kaks aastat, siis võib kumbki neist nõuda kohtulikku abielu lahutust (Abieluseaduse § 104—107).

II. Abikaasade isikuõiguslik seisund.

Abikaasad on kohustatud vastastikku teineteist abistama ja teineteisele truud olema. Selline kohustus pole otseselt sundiv, sest selle kohustuse täitmist ei saa nõuda hagi esitamise abil. Kuid kohustuse mittetäitmisel, samuti kui ka abieluliste ülesannete meelega mittetäitmisel võib olla kaudne tagajärg, mis avaldub peamiselt abielu lõpetamise (lahutuse) puhul.

Perekondlikes asjus on otsustav abielumehe hääl. Mees määrab abielulise kooselu puhul majapidamise raamid, samuti ka perekonna elukoha. Seejuures peab ta aga alati arvestama põhjendatud seisukohti ja arvamusi naise poolt. Vastupidisel juhtumil ei ole mehe otsus naisele kohuslik (näi-

teks, kui viimane ei soovi järgneda oma mehele kaugemale välismaale, kui just see elukoha muutmine pole paratamatult vajalik).

Et mees on perekonnapea, siis peab ta perekonna-liikmeid kaitsema võõraste kolmandate isikute vastu. Ta peab kandma perekonna ülalpidamise kulud. Sellistena tuleb arvata seesuguseid kulusid, mis tunduvad õiglastena abielumehe varandusliku ja seltskondliku seisundi kohaselt. Seepärast on abielumees isegi sunnitud andma oma naisele seisuskohast ülalpidamist oma majapidamises. Sellest nähtub, et ülalpidamist tuleb abielu kestel anda natuuras. Kui ülalpidamise andmine pole kokkukõlas abikaasade võrdse seisundiga, siis on see asjaolu abielu lahutuse põhjuseks.

Naine kannab mehe perekonnanime lisandiga, millega väljendatakse, et see naissoost isik on abielus.

Naisele kuuluvad ka seisuslikud mehe õigused ja mehe seltskondlik positsioon. Ka kuulub naisele nn. võtmevõim (Schlüsselgewalt), s. t. õigus ühise majapidamisega seotud vajaduste puhul, aga ikkagi õigluse piirides, kohustusi sõlmida, mis siis seovad abielumeest. See säte ei puuduta loomulikult selliseid obligatsioone, mis ilmsesti ületavad mehe rahalisi võimalusi. Ei piisa mehe poolt perekonna ülalpidamiseks antud vahenditest, siis tuleb naisel subsidiaarselt ülalpidamiseks toetust anda, ja on siin tähtsusetu, kas võtab ta seda oma varandusest või sissetulekutest. Kui abielumees pole üldse võimeline ennast ja perekonda ülal pidama, siis läheb ülalpidamise kohustus üle naisele, kuid selle kitsendusega, et mees võib nõuda ainult hädavajalikku ülalpidamist.

Abielu kestel seega naine võib nõuda ülalpidamist ainult natuuras. Mitte nii pole asi siis, kui ta mehe süü pärast sunnitud oli ühisest majapidamisest lahkuma, s. t. kui naine elab mehest lahus selles süüdi olemata. Seesugustel juhtumitel on naisel õigus nõuda mehelt kohast ülalpidamist ehk nn. provisooriumi.

Selline provisoorium määratakse tavaliselt korduvate rahaliste sammete kujul. Sama laadi kohustus võib langeda naisele tema mehe suhtes, kui naine ainuüksi oli süüdi abielu lõppemises (tegelikus elus esineb see juhtum äärmiselt harva).

Kui naine elab laitusväärset (liiderlikku) elu, siis muutub ta ülalpidamise saamise kõlbmatuks ja ülalpidamise kohustus langeb ära. Ülalpidamise määramisel tuleb ka naise enda majanduslik seisund arvesse, aga siiski ei vabasta meest provisooriumi maksmisest asjaolu, et naisel varandust on.

Sellistes agraarmaades, nagu Ungaris, juhtub sageli, et isa põllumajanduslikus majapidamises (resp. ettevõttes) ka poeg kaasa töötab, saamata töö eest vahenditult tasu. Sellistel juhtumitel on ülalpidamiseks kohustatud (samuti ka provisooriumiks) subsidiaarselt ka mehevanemad. Samuti võib naine mehe maksuvõimetuse korral nõuda ülalpidamiseks makse kolmandalt isikult, kui viimane on mehelt saanud midagi tasuta tiitli alusel.

Igasugused õigustoimingud on abikaasade vahel sõlmitavad, osalt aga on õigustoimingute kehtivus olenev avalik-õiguslikust ürikust, osalt on selline õigustoiming küll kehtiv, kuigi ta on sõlmitud teisel viisil, kuid dokumentaalselt tõendada saab teda ainult avalik-õigusliku üriku abil.

III. Rahvusvahelise õiguse sätted.

Abieluseose õiguses on *lex patriae*'l valdav tähendus. Ungari abieluseadus reguleerib üksikasjaliselt ja põhjalikult abielu sõlmimist ka rahvusvahelise eraõiguse seisukohast. Kehtivad on need sätted aga ainult niivõrra, kui võrra Haagi vastavad abiellu puutuvad konventsioonid seda teisiti ei korralda.

Mis puutub abielutakistustesse, siis alluvad Ungari kodanikud nii kodu- kui ka välismaal ungari abieluõigusele. Seda ka siis, kui vastav välismaa õigus neid kohalike abielutakistusi ei tunne. Sõlmib välismaalanna ungarlasega abielu, siis tuleb rakendamisele ainult ungari õigus, sest abiellumisega muutub naine Ungari kodanikuks. Erandiks on vanuse ja teovõimetuse takistused, mis otsustatakse naise oma õiguse (*lex patriae*) alusel. Kui ungarlanna sõlmib abielu välismaalasega või abielluvad välismaalased, siis tuleb mõlema vanust ja teovõimet otsustada mõlema poole õiguse (*lex patriae*) järgi. Peale selle ei tohi kummagi õiguse järgi abielutakistusi olla.

Välismaalased ei tohi ka siis Ungaris abielu sõlmida, kui abielu on keelatud Ungari seaduse järgi, olgugi et abi-

kaasade oma õiguse järgi seda keeldu pole (näiteks kaksik-abieliu keeld).

Abielu sõlmimise vormi kohta kehtib sõlmimise koha õigus (*locus regit actum*). Seega võivad välismaalased Ungaris abielluda ainult tsiviilametniku ees, kuna Ungari kodanikud välismaal vastava maa seaduse järgi abielluda saavad. Ungari kodanikud võivad välismaal ka diplomaatilise esindaja või konsuli juures abielu sõlmida, kui need esindajad ja konsulid Ungari valitsuselt õiguse on saanud teotseda perekonnaseisuametnikena.

Ungari kodanikkude abieluprotsessides on mõõtuandev ainult Ungari kohtute otsus. Välismaalaste abieluasju võivad Ungari kohtud ainult siis ajada, kui nende otsused on tunnustatud maades, kelle riikkondsuses abikaasad on.

Siit on kaks erandit ja nimelt: 1) kui ungarlanna abiellus välismaalasega Ungaris ja ei järgnenud mehele välismaale, siis võib naine esitada tühistushagi ka Ungari kohtule; 2) muutus mees — Ungari kodanik — peale teo kordasaatmist, mis annab lahutuseks põhjuse, välismaa kodanikuks, siis võib naine, kes ei soovi järgneda oma mehele, nõuda abielu lõpetamist ka Ungari kohtus. Abielu lahutuse põhjused tulevad rakendamisele *lex fori* printsiibi kohaselt. Kui välismaalane sai Ungari kodanikuks, siis võidakse tema abielu lahutada põhjusel, mis tekkinud tema endise riikkondsuse ajal, ainult sel juhtumil, kui see põhjus on olemas mõlemas õiguses või vähemalt annab õiguse nõuda abielu katkestust.

IV. Lasteõigus.

Siin tulevad vaatlemisele koos nii isikuõiguslikud kui ka varaõiguslikud sätted, millega väldime ülearuseid kordumisi. Vahet teeme sellest seisukohast ainult *inter vivos* ja *post mortem* õigusseisundi vahel. Olgu veel tähendatud, et siin käsitletakse ainult kõike seda, mis otseselt puudutab laste seisundit.

A. Inimese loode.

Loode võib mitmesuguste õiguste subjektiks olla, kuid see õiguslik seisund on ikkagi hüpoteetiline, ja nimelt sõltuv lapse elusalt sündimisest. Kui loode tegelikult sünnib elusana, siis saab ta oma õigused eostamise ajast peale (*ex*

tunc). Loodet esindab see vanem, kellele kuuluks esindamine lapse elusana sündimise korral. Leiab aga selle vanema ja loote vahel aset mingi kollisioon, siis määratakse eestkostetasutise poolt lootele, palve kohaselt, asemik.

B. Abieluline laps.

a) Seisund *inter vivos*.

Iga laps loetakse abieluliseks, kui ta on sündinud keh-tiva või putatiivse abielu ajal või 10 kuu jooksul peale abielu lõppemist. See legaalne presumtsioon on ümberlüka-tav, kui isa tõeks teeb, et ta ajavahemikus 182—300 päeva enne lapse sündimist lapse emaga suguliselt kokku elanud pole. Sellisel juhtumil tunnistatakse laps vallaliseks ja sel-lele vastavalt kantakse ta ka perekonnaseisu-registrisse. Mees võib vallaslast omaks tunnistada, ja kui ta kord on vastava sellesisulise avalduse teinud, siis ei saa ta lapse isaduse vastu enam vaielda.

Iga abieluline laps seisab oma mõlema vanema võimu ja kaitse all (või on selleks eestkostja). Nende kohus on hoo-litseda lapse ülalpidamise, vaimse ja moraalse kasvatuse eest. Kasvatuse raamid, samuti ka hariduse saamise määrab lapse isa, kui aga viimasel see võimalik pole, siis lapse ema. Kui kasvatus ja haridus ei ole kokkukõlas lapse huvidega, siis võib laps ise, saavutanud 16 aasta vanuse, esitada eest-kosteasutisele kaebuse.

Kui lapse vanemad tegelikult elavad lahus, siis võivad nad kokku leppida ka selles, kelle kätte jääb laste eest hoolitsemine. Pole sellist kokkulepet olemas, siis jäävad kõik lapsed kuni 7 aasta vanuseni ema hoole alla, peale seda jäävad ema juurde ainult tütreid, kuna pojad lähevad isa juurde (kui mitte eestkostetasutis erilistel põhjustel seda küsimust pole teisiti korraldanud).

Kui vanemad on kohtulikult lahutatud, siis otsus-tab küsimuse kohtunik, arvestades vanematevahelist kokku-lepet. Üldreeglina jäävad siis kõik lapsed kuni 7-aastase vanuseni ema juurde, peale seda aga selle juurde, kes abie-lu lõppemises pole süüdi.

Ka see säte on vananenud ja seda ei täida enam ka alati eestkostetasutised, sest abielu lõppemises süüdi olev naine võib olla ikkagi sealjuures oma lastele hea ema, ja ümberpöörduvalt. Isiklik kokkusaamine ja valve laste kasvatuse

üle kuulub ka sellele vanemale, kellele ei kuulu laste üle hoolitsemine.

Et lapse isa etendab otsustavat osa lapse elus, siis kuulub talle ka isalik võim lapse üle, mida ta muidugi ei tohi kunagi teostada lapse tervisele ohtlikul viisil. Selle õiguse kandjana 1) isa on oma lapse seaduslik esindaja, 2) isale kuulub lapse varanduse valitsemise õigus ja 3) isa võib lapsele määrata testamendiga eestkostja või kõrvaldada eestkostja ülesannetest lapse ema.

Seadusliku esindajana võib lapse isa igasuguseid õigustoiminguid sõlmida nii lapse nimel kui ka lapse koormamiseks. Samuti võib isa esineda lapse eest protsessides kas hagejana või kostjana. Varandusõiguslikult on isa võim ses mõttes kitsendatud, et ta lapse varanduse vähendamisel tasuta toimingute alusel vajab eestkosteasutise nõusolekut.

Isa valitsemise õigus tähendab seda, et ta võib lapse igasugust vara valitseda selle kohta aru andmata. Varade sissetulekust peab isa esmajoones katma lapse kasvatus- ja koolitamise kulud, ülejäägi võib ta endale võtta (vastutasuna valitsemise eest).

Kui lapse varandus on võlgadega koormatud, siis tuleb ülejääkidega need võlad likvideerida, kuid ka sellisel korral kuulub kolmandik isale, nagu selgi juhul, kui ta ei saa mingil (isiklikku laadi) põhjusel valitsemist teostada. Seadus loendab siin taksatiivselt need üksikud juhtumid.

See, mida alaealine peale 14-aastase vanuse saavutamist on oma isikliku tööga teeninud, kusjuures ta ka enda ülalpidamise eest hoolitseb ise, seisab alaealise enda käsustuses.

Saab alaealine kolmandalt isikult mingi varanduse, tingimusega, et isal selle üle pole valitsemise õigust, või määratakse selleks eriline hooldaja, siis selle varanduse valitsemise õigust isal ei ole, küll aga saab ta ülejäägi sissetulekuist.

Isalik võim lõpeb, kui isa või laps sureb või laps saab täisealiseks (nimelt 24-aastase vanaduse kättejäudmisel, tütarlaps, kui ta abiellub); kui lapse adopteerib kolmas isik, reserveerimata lapse isale isalikku võimu (*adoptio plena*); kui isalik võim on eestkosteasutise poolt lõpetatud (näiteks lapse liiga karmi kohtlemise korral isa poolt).

Üksikutel juhtumitel (kergematel) on isalik võim ainult suspendeeritav.

Ungari perekonnaõigus ei tunne emalikku võimu, sest

ema õiguslik seisund on reguleeritud vastavalt eestkostja seisundile. See leiab aset, kui isa mingil põhjusel ei saa oma võimu teostada.

Varandusliku valitsemise alal kuuluvad emale needsamad õigused, mis isalegi. Eestkostjat ei saa aga ema oma lapsele määrata, samuti ei saa ema kedagi eestkostjaks olemast kõrvaldada. Isa kõrval kuuluvad emale peaaegu needsamad õigused, mis on tema mehel, mõtete lahkumineku korral on aga isa hääl otsustava tähendusega.

Lapse usuline kuuluvus määratakse vanemate usutunnistusega, s. t. kui mõlemad vanemad on ühte usku, siis on see ka lapsele obligatoorne. Kui aga vanemad kuuluvad erinevatesse usutunnistustesse, siis alluvad lapsed vastavalt oma soole vastava vanema konfessioonile. Erandiks on siin juhtum, kui lapse vanemad enne lapse sündimist on kokku leppinud, millise usu järgi last tuleb kasvatada, siis on selline kokkulepe siduv, olgu siis, et sellisel korral üks abikaasadest astub teise usku. Sellisel juhtumil lapsed alla 7 aastat alluvad oma vanemate uuele konfessioonile. Lapsed 7 kuni 18 aasta vanuses võivad eestkostejast loaga uude usku minna, lapsed üle 18 aasta otsustavad iseseisvalt oma usutunnistuse üle.

Kui laps legitimeeritakse järgneva abielu läbi, siis allub ta samadele sätetele, mis kehtivad abielulise lapse kohta. Riigipea käskkirjaga legitimeeritud laps võib võtta oma isa usutunnistuse, kui isa selleks 6 kuu jooksul, arvates käskkirja seadusjõusse astumisest, oma soovi avaldab.

Vallaslapse usutunnistuseks on tema ema usutunnistus ja kui ema ei kuulunud ühtegi konfessiooni, siis määrab ema (ühes eestkostejast) selle küsimuse.

Leidlaps saab leidja konfessiooni (või leidjale kuulub otsustamisõigus selles küsimuses). Subsidiaarselt määrab eestkostejast, millisesse konfessiooni kuulub laps. Lahendamatu juhtudel tuleb last kasvatada selles usutunnistuses, milline lapse leiukohas on enamuses.

Peale 18-aastaseks saamist võib laps ise määrata, millist usku ta tahab valida, ta võib ka mitte ühtegi konfessiooni tunnustada.

Abielu vältel võib alaealine nõuda ülalpidamist ja nimelt esmajoones oma isalt. Kui isa selleks võimetu on, siis võib laps ülalpidamist nõuda emalt või ka nii emalt kui ka isalt.

Äärmistel juhtumitel saab laps ülalpidamist nõuda vana-
vanematelt. Kui pole ühtegi seesugustest isikutest enam elus,
siis tunnistab eestkostetasutus lapse mahajäetuks ja paigutab
ta riiklikku lastevarjupaika, kus ta kuni 15 aasta vanuseni
ülal peetakse ja kasvatatakse.

Kui laps on juba teenistusvõimeline, olgugi veel ala-
ealine, siis pole vanemad enam kohustatud talle andma ülal-
pidamist. Kui aga laps seevastu on teenimisvõimetu, siis
peavad vanemad lapsele ülalpidamist andma ka peale täis-
ealiseks saamist.

Lõpetatakse abielu, siis pole mitte ainult isa kohustatud
lapsele ülalpidamist andma, vaid temaga koos ka tema endine
abikaasa ja nimelt solidaarselt.

Ka võõraslapsele kuulub kohtupraksise järgi õigus
saada ülalpidamist. Nimelt, kui võõrasisa võtab oma abi-
kaasa eelmisest abielust sündinud lapse ühisesse majapida-
misse, siis on ta kohustatud sellise lapse eest samuti hoolit-
sema, nagu oma lihaste laste eest.

Nagu lapsel on õigus saada oma vanematelt või vana-
vanematelt ülalpidamist, nii on tal samade isikute vastu ka
sama laadi kohustused. Kui selleks on kohustatud mitu last,
et anda ülalpidamist ühele või mitmele vanemale või ka vana-
vanematele, siis see kohustus jaotub, siiski aga nii, et ühe
lapse eventuaalne ülalpidamise andmise võimetus teisi ainult
seevõrra puudutab, kui võrra see kohustus nende teiste vahel
jagatav on.

Üldiselt tuleb ülalpidamist anda naturaals, kui see
aga on õigustatud isiku seisukohast mingil (peamiselt isik-
likku laadi) põhjusel võimatu, siis võib ülalpidamist sammata
ka rahas.

Üldreeglina kuulub igale ülalpidamiseks õigustatule,
temale ja tema vanematele (lastele) kohase ülalpidam-
ise saamise õigus, olgu siis, et ta ise oli süüdi iseseisva
ülalpidamise puudumises.

Kui aga ülalpidamiseks kohustatud isiku enda ülalpidam-
ine seetõttu ohustatud on, siis vabaneb ta sellest kohustu-
sest. Erand on kehtiv vanemate suhtes, kes on kohustatud
andma ülalpidamist oma lastele ka siis, kui neil endil on
vaevaliselt sissetulekuid. Ülalpidamist andma kohustatud isik
on kohustatud kandma ka matusekulud (*qui alit, sepelit*).

b) Õigusseisund *post mortem*.

1) Üldiselt.

Surnud isiku järel pärivad esmajoones tema sugujärglased ja sealjuures põhimõtteliselt võrdselt. Vallalapsed pärivad oma ema järel sama õigusega ja samas osas, kui tema abielulised lapsed. Kui pärimiseks õigustatud laps on surnud, siis saavad viimase sugujärglased (pärandaja lapselapsed) jällegi sama õiguse alusel pärandi osa (nn. eestamise süsteem).

Sõnal „põhimõtteliselt“ oli ülesandeks viidata sellele, et pärimise juures tegelikult ka teised asjaolud kaasa mõjuvad. Nimelt arvatakse pärandi hulka kõik, mis vastav laps juba varemini pärandiosana, pärandaja elu ajal, sellelt saanud on. Kõige saadu väärtus (seega mitte saadud esemed naturas) tuleb arvata pärandi hulka. Peale pärandi vastavatesse osadesse jagamist saab iga pärija oma osa peale selle väärtuse mahaarvamist, mis ta enne kätte saanud. Kui pärija on varemini kätte saanud rohkem, kui oleks tema osa, siis ei saa ta nüüd enam midagi, kuid ta ei muutu siiski teiste pärijate või pärandi võlglasteks.

2) Sundosa.

1861. a. Provisoorsete juriidiliste reeglitega toodi see, varemini ungari õigusele tundmatu õiguslik instituut ka Ungari seadusandlusse. Ta on rajatud põhimõttele, et igaüks on vaba oma vara üle testamentaarselt korraldusi tegema, sealjuures aga ei tohi alanevas otsejoones seaduslike pärijate õigust kitsendada. Kui puuduvad alanejad, ei saa ka vanemate pärimisõigust kitsendada. Nii alanejad kui ka vanemad saavad poole sellest, mis nad oleksid saanud seaduse alusel, kui poleks olnud testamenti.

Seda nimetame seaduslikuks osaks (*portio legitima*) ehk sundosaks.

Sundosa antakse õigustatud isikule alati sularahas. Seega asendab siin esemeid nende väärtus. Sundosa saamise õigus on ainult destsendentidel ja vanematel.

aa) Sugujärglane, kes on surnud isiku seaduslikuks pärijaks, pärandaja poolt aga kõrvale on jäetud, võib nõuda poole sellest, mis ta oleks saanud seaduse järgi (*ab intestato*) pärimise korral. On ta juba varemini midagi saanud, kuid see

ei ulatu sundosa väärtuseni, siis on tal õigus nõuda oma osa täiendamist. Ka vallaslapsel on õigus sundosale oma ema ja selle ülenevas otsejoones sugulaste järel. Lapsendatule kuulub see õigus ka, kuid tema osa tõttu ei tohi teiste seaduslike pärijate osad väheneda.

bb) Vanemad võivad nõuda sularahas poole nende seadusliku pärimisosa väljamaksmist. Nimelt, vastavalt sellele varanduseosale, millise nende sugujärglane neilt sai (nn. lineaarne varandus), igal juhul surnud isiku poolt omandatud varandusest ainult siis, kui pole elus ühtegi abikaasast. Kui polnud ühel vanemapoolel mingisugust lineaarset varandust, siis ei saa ta sellest soetatud varast midagi nõuda, kui abikaasa veel elus on, kuigi surnud isik viimasele mitte midagi pole jätnud.

Sundosa määratakse kindlaks järgmisel viisil: kõigepealt tehakse kindlaks kogu pärandi puhas väärtus, selle järel arvatakse pärandi hulka ka kõik see, mis pärijad varemini kätte on saanud. See kahest osast koosnev summa jagatakse siis sundosaks õigustatud isikute arvu peale. Kui keegi neist on saanud pärandajalt veel midagi testamendi alusel, siis ka see tuleb sundosast maha arvata.

Sundosa on vaba igasugustest kitsendustest ja koormistest. Siin on vaid üks erand: nimelt lesknaise vilikasustusõigus ulatub ka sundosale, siiski tingimusel, et viimane ainult äärmisel juhul appi võetakse. Kui seega lesknaisele saadakse võimaldada ülalpidamist tema seisuse kohaselt ka muudest allikatest, siis tuleb sundosa vilikasustusõigusest vaba hoida.

Võib ka juhtuda, et pärandaja on sundosaks õigustatud isikule jätnud rohkem, kui oleks tema osa, sealjuures aga on seatud ka tingimus või tehtud mingi kitsendus, — siis sellisel juhtumil on sundosa loomulikult ka vaba, kuid pole mingit takistust, et pärandaja selle „enama“ testamendi järgi oma pärijale osaks saada laseb, kui viimane ülesseatud tingimused kogu pärandi suhtes (seega ühes arvatud sundosa) täidab (nn. *cautela Socini*).

Pärandaja võib õigustatud isikut pärandist ilma jätta, kui selleks seaduslik põhjus olemas on. Sellisteks põhjusteks on peamiselt rasked eksimused perekonna suhete vastu.

Kui keegi on pärandist ilma jäetud, siis kustub tema õigus sundosale. On ta ainult testamentaarselt fumigeeritud, siis see õigus jääb talle alles, ja selles ongi vahe. Pärandist ilmajätmise kaotab oma jõu, kui pärandaja pärijale tema süü andestab. Protsessis peab testamentaarne pärija tõendamata seadusliku põhjuse olemasolu, kui sundosaks õigustatud pärija testamendi vastu vaidluse on tõstnud.

Vastutus sundosa eest toimub järgmiselt. Kui ei jätku pärandist, et õigustatud isikutele nende väärtusediferentsi välja maksta, siis esmajoonel vastutavad pärimisest osavõtjad ja need perekonna lähedased isikud (pärandaja abikaasa, sugujärglased ja nende abikaasad) *pro rata parte* üksteise kõrvale, kes pärandajalt tema eluajal midagi tasuta on saanud. Aga ka siin on vahe olemas: perekonnaliikmed, kellel on õigus seaduslikuks pärimiseks, vastutavad ainult seadusliku osa ulatuses (sundosa kahekordselt!), mitteseaduslikud pärijad vastutavad seevastu kõigega, mis nad tasuta saanud. Näiteks, kui pärandaja on jätnud oma varanduse ühele pojale ja tema abikaasale, kusjuures teiste laste huvid kannatavad, siis vastutab poeg ainult tema seadusliku osa ulatuses, poja abikaasa aga vastutab kõigega, mis ta saanud, sest ta pole ju mingi seaduslik pärija. Õigus nõuda sundosa tekib kohe peale pärandaja surma ja seepärast tuleb seda nõudlust ka võimalikult kohe täita. Tegelikult väljamaksmise ajani saab õigustatud isik ka seaduslikke protsente (5%). Nõudlus aegub alles 32 aasta möödumisel, sest see on normaalne aegumise tähtaeg ungari õiguses. Pole õigustatud isik õigeaegselt oma nõudluse teostamisele asunud, ilma et selleks oleks olnud küllaldane põhjus, siis langeb õigus protsentidele ära.

Et sundosa saamise õigus on kõrgelt isiklik õigus, siis ei saa keegi peale õigustatud isiku enda seda nõudlust teostada. Näiteks, kui õigustatud isik ise loobus sundosast, siis selle isiku kreditorid ei saa loobumise vastu protestida. Kui aga sundosaks õigustatud isiku varanduse kohta on avatud konkurss, siis saab konkursivalitsus selle loobumise vastu vaielda, kui loobumine mitte varem, kui kaks aastat enne konkursi avamist aset leidis. Endastmõistetavalt saab siis konkursivalitsus teostada ka teisi, hiljemini päevakorrade kerkinud sundosanõudlusi, isegi vastu õigustatud isiku tahet.

C. Legitimatsioon.

Vallaslaps on legitimeeritav kahel viisil: 1) loomulikkude vanemate järgneva abiellumise teel ja 2) kuninga (riigihoidja) eriloaga.

1) Kui vallaslapse vanemad sõlmivad peale lapse sündimist teineteisega abielu, siis laps muutub abieluliseks, isegi vastu vanemate ja nende teiste laste tahtmist; seega lapse legitimeerimine toimub *ex lege*. Legitimatsioonil on tagasiulatuv jõud kuni lapse sündimiseni (*ex tunc*), kuid sellega ei tohi vähendada hiljemini sündivate abieluliste (seaduslike) laste õigusi.

Üldiselt on legitimeeritud lapsel needsamad õigused, mis teistelgi abielulistel lastel ja ta on oma emaga (ka selle sugulastega), samuti oma isaga (ja selle sugulastega) õiguslikus sugulusvahekorras.

Kui abielumees on kord tunnustanud oma abielunaise vallaslast, siis saab viimane sama õigusliku seisundi, nagu legitimeeritud laps, s. t. ka teda legitimeeritakse. Lapse huvides võib aga ka siis tõendada, et pole võimalik, et see laps on eostatud arvatava isa poolt.

2) Kui järgnev abiellumine mingil mõjuval põhjusel polnud lubatud, siis on legitimeerimine võimalik ka kuningliku käskkirjaga. Nüüd teeb seda Ungari riigihoidja. Et seda võimalust teostada, on vajalik kohtuministri vastav esitis kuningale (riigihoidjale). Peale selle peab isa lapse omaks tunnistama või sellise akti jaoks sammud astunud olema. Üldiselt on see isa, kes palub lapse legitimeerimist. Kui see võimalik pole, siis teeb seda seaduslik esindaja või eestkostetasutis.

Legitimatsioonil on siin jõud ainult *ex nunc* ja ta ei kitsenda üldse abieluliste laste õigusi. Kui seesugust legitimatsiooni taoteldi pärast isa surma, siis ulatub ta jõud tagasi isa surma momendini. Kuningliku käskkirjaga legitimeeritud laps on ainult oma isaga sugulusvahekorras, mitte aga isa sugulastega.

Muus osas on legitimeeritud lastel samad õigused, mis abielulistelgi lastel.

D. Adoptsioon.

Adoptsioon on tegelikult leping, mis võimaldab teist isikut lapseks võtta, kes aga pole adopteerija laps.

Iga täisealine isik võib adopteerida, kui ta on adopteeritavast 16 aastat vanem. Kui adopteerijal on juba lapsed, siis pole see takistuseks, samuti nagu abielu takistavaks asjaoluks pole. Seega võivad abikaasad üksikult, aga ka koos adopteerida (teistel juhtudel pole mitme isiku poolt adopteerimine lubatud). Adopatsioon ei tohi kitsendada teiste, seaduslike ja varemini adopteeritud laste õigusi.

Adopteerimise vahendiks on leping, mille täisealised isikud teineteisega sõlmivad avalik-õiguslikus vormis (notari juures). Kui aga adopteeritav on veel alaealine, siis on lepingupoolteks alaealise seaduslik esindaja ja adopteerija. Leping tuleb esitada kinnitamiseks kohtuministrile, ilma selleta on ta kehtetu.

Adopatsioon loob ka teatava suguluse (*imitatio naturae*) adopteerija ja adopteeritava vahel, kuid mitte adopteerija lähedastega. Adopteeritava sugujärglased aga astuvad adopteerijaga sugulussidemetesse.

Adopteerijale kuulub üldreeglina ka isalik võim (kui on tegemist naissoost isikuga, siis loomulik ja seaduslik eestkostete) adopteeritava üle, olgu siis, et selline võim reserveeriti lapsendatava loomulikule isale. Sel juhul kõneldakse mittetäielikust lapsendamisest (*adoptio minus plena*).

Lapsendamisleping loob ka pärimisõiguslike suhteid kontrahentide vahel. Need on siiski ainult ühekülgsed, sest nad tulevad adopteeritavale kasuks, ilma et kaoksid pärandusõiguslikud suhted lapsendatu loomulikkude vanematega. Kui adopatsioonileping sõlmiti ainuüksi riikkondsuse või nime muutmise otstarbel, siis on ta kui simulatsioon tühine. Kehtiv on seega lapsendamine ainult siis, kui tal on tõsine ülesanne perekonnaõiguslike sidemeid ellu kutsuda.

Adopatsioonilepingut võib hiljemini, teise lepingu abil ka ära muuta ja siis tuleb seda juhtumit vaadelda, nagu poleks lapsendamist üldse olnudki. Kui ka selle uue lepingu sõlmimise ajal on üks pooltest alaealine, siis on lepingu sõlmimiseks vajalik eestkostetasutise luba. Kui lepingus õiglase ja kohase vastutasuta on loobunud õigustest (näiteks ülalpidamisest või pärimisõigusest), siis on ta isegi sel juhtumil tühine, kui ka eestkostetasutis tema sõlmimiseks oma nõusoleku andis.

E. Vallaslaps.

Vallaslapseks tuleb pidada sellist last, kelle ema lapse eostamise või sündimise ajal polnud kehtivas abielus, samuti kui lapse abielulikkuse vastu kohtu ees on tagajärjekalt vaieldud ja hagi seega lapse kahjuks on otsustatud. Vallaslaps seisab ainult oma emaga ja selle sugulastega õiguslikes sugulussidemeis. Isaga ja tema sugulastega on ta ka küll vere-suguluses ja seega on olemas üldiselt abielutakistus nende vahel.

Vallaslapse seaduslikuks esindajaks on lapse ema kui „loomulik ja legaalne eestkostja“. Kui ema ise on veel alaealine, siis määrab eestkostetasutis lapsele eestkostja. Isal pole isiklikes asjus lapse puhul kaasaráákimise õigust.

Küll aga on lapse isa kohustatud andma lapsele ülalpidamist ja nimelt sellisel määral, mis vastaks ühtlasi ema sotsiaalsele ja majanduslikule seisundile, aga ka isa varanduslikku seisundit silmas peab.

Üldiselt tuleb aga tähendada, et vallaslapsele ei saa kõike seda osaks, mida ta peaks saama praegusel ajal. Kuni isa on vallaslapse ülalpidamiseks kohustatud, peab last ülal pidama ema, seepärast ei saa ka möödunud ajal sammatavate ülalmissummade pärast ema lapse isa vastu hagi esitada.

Vallaslapse loomulikuks isaks tuleb pidada seda, kes kriitilise aja jooksul on emaga sugulises vahekorras olnud. Ungari õigus ei tunnusta *exceptio plurium concubentium*'i instituuti, olgu siis, et ema on liiderlikku elu elanud (s. t. suguline läbikäimine rahalise vastutasu eest, kutseliselt). Kui aga lapse isa teadis seda asjaolu ja oli temaga ikkagi läbikäimises või meelitas ta seda naissoost isikut armuvahekorda pidama abiellumise lubadustega, siis ei ole ka siin selle *exceptio* kohaldamine võimalik.

Vallaslapse loomulik isa on juba enne lapse sündimist kohustatud deponeerima kohtule lapse elatiseks esimese kolme kuu jooksul kohase summa (samuti ka kulude katteks, mis seotud sünnitamisega, enne ja pärast seda). Kui siis hiljemini kohus sünnitõendisega kindlaks teeb, et laps tõesti on sündinud, siis annab ta vastava summa emale, kui see on lapse seaduslikuks esindajaks, või ka määratud seaduslikule esindajale. Kui laps suri või sündis surnult, saab lapse isa deponeeritud summast selle osa tagasi, mis polnud määratud

ema sünnitamiskulude katteks. Lapse matmiskulud kannab alati isa.

Kui laps on tunnistatud mahajäetuks ja paigutatakse seepärast riiklikku (või ka era-) varjupaika, siis tuleb sellele asutisele vaadata kui lapse seaduslikule esindajale. Vastavalt sellele kuuluvad nõudlused lapse loomuliku isa vastu sellele asutisele.

Vanemad pole üldreeglina kohustatud oma poja vallaslast ülal pidama, kuigi see poeg oli alaealine. Kui aga poeg oma kutselist teenistust peab vanemate majapidamise raames ega saa selle töö eest tavalist tasu, siis on ka vanemad kohustatud vallaslapsele ülalpidamist andma.

F. Eestkoste ja hooldus.

Eestkoste alla kuuluvad kõik need alaealised, kes ei seisa isa võimu all, seega alati vallaslapsed, abielulised aga ainult siis, kui nende isa on surnud või temalt on võetud isalik võim.

Kui isa on surnud, siis kuulub eestkoste esmajoones määratud eestkostjale, kelle nimetas isa oma testamendis või mõnes muus avalik-õiguslikus ürikus. Emal pole eestkostja määramise õigust.

Kui isa poolt pole kehtivalt määratud ühtegi eestkostjat, siis kuulub eestkoste emale kui lapse loomulikule ja legaalsele eestkostjale. Ta võib lapse varandust aruandmiseta valitseda ja sellest küljest kehtivad siin analoogilised sätted, nagu isagi puhul. Ema on kohustatud küll eestkostet vastu võtma, mitte aga varandust valitsema. Kui isa poolt oli määratud eestkostja, siis on emal ikkagi õigus lapsi enda juurde jätta, olgu siis, et mõjuvad põhjused seda ei luba.

Kui ka ema ei saa eestkostjaks olla, siis on seaduslikuks eestkostjaks isapoolne vanaisa, selle järel emapoolne vanaisa ja siis meessoost sugulased, ühes arvatud ka nõbu.

Kui pole ühtegi legaalset eestkostjat, siis määrab eestkostja eestkosteasutis. See on siis määratud eestkostja. Kui pole võimalik määrata kohe lõplikku eestkostjat, tuleb vähemalt määrata ajutine eestkostja.

Eestkostjaks vallaslapse üle on lapse täisealine ema. On vallaslapse ema alaealine või ei saa eestkostet teostada,

siis määrab ka seesugustel juhtumitel eestkostetasulis eestkostja.

Isa poolt määratud isiku, samuti ema või vanaisa võib eestkostetasutis kõrvale jätta ainult siis, kui neil pole üldse võimalik eestkostekohuseid täita. Teisi seaduslikke eestkostjaid võib kõrvale jätta ka teistel põhjustel.

Hooldaja määratakse alaealiste jaoks ainult erandjuhtumitel (vahel ka embrüo jaoks).

Nii määratakse alaealisele hooldaja järgmistel juhtudel: 1) kui lapse varanduse üle valitsemine isalt ära on võetud; 2) kui isa lapse varanduse valitsemiseks kuraatori on määranud; 3) kui ema ei soovi varandust valitseda; 4) kui see, kes lapsele mingi varanduse andis, kuraatori määras või kõrvaldas isa (või eestkostja) valitsemisest; 5) kui alaealine satub oma seadusliku esindajaga huvide-vastuollu.

Hoolduse kohustuse peab isik vastu võtma, olgu siis, et on olemas seaduslik põhjus, mis keelab seda isikut hooldust vastu võtmast või lubab talle sellest loobuda.

Eestkostja on ka kohustatud eestkostetavale andma seisuskohast kasvatust, hoolitsema tema kõlbla arenemise eest, samuti seda püüdma mõjustada. Selleks peab ta ära kuulama ema, vanavanemate ning sugulaste arvamuse ja seda ka silmas pidama. Hooldajal seda kohustust ei ole.

Nii eestkostja kui ka hooldaja valitsevad oma eestkostetava varandust, nad võtavad selle enda kätte aga nimestiku alusel ja on ka kohustatud iga aasta eestkostetasutisele esitama aruande. Ülejääk sissetulekutele tuleb samal ajal anda eestkostetasutise kätte. Täidavad nad seda kohustust hilinehes, siis peavad nad maksma 8% viivitusprotsente (olgu et seaduslik protsent on 1895. a. saadik 5%, on antud juhtum erandina püsima jäänud). Varanduse mitmesuguste liikide kohta sisaldab seadus üksikasjalisi sätteid.

Kui eestkoste või hooldus on lõplikult kustunud, siis on eestkostja või hooldaja kohustatud esitama üldise aruande, mille võib täisealiseks saanud isik (või tema õigusjärglased) kinnitada, aga selle vastu ka vaielda.

Eestkoste ja hoolduse lõppemise juhud on seaduses (1877. a. seaduse artikkel XX) üksikasjaliselt käsitletud (§ 54—59).

G. Rahvusvahelise eraõiguse sätted.

Sugulus, peamiselt laste abielulisus, otsustatakse abieluseose jaoks kehtiva õiguse järgi. Protsessides, mis puudutavad Ungari kodaniku isikuõiguslikku seisundit, on mõõtuandev ainuüksi Ungari kohtute otsus.

Legitimatsiooni puhul tuleb kohaldamisele legitiimeerija isa õigus. Lapsendamise korral peetakse silmas mõlema kontrahendi õigusi.

Abielulise lapse õigusseisund tema vanematega otsustatakse vanemate viimase ühise õiguse alusel.

Vallaslapse õiguslik seisund allub ema õigusele.

Eestkoste ja hoolduse määramine allub eestkostetava kodumaa õigusele (*lex patriae*). Eestkostmine ise toimub selle maa seaduste järgi, mis on kehtivad eestkostet määrava asutise maal¹².

Välismaalaste pärimine Eestis.

U. Lender.

Välismaalased esinevad kõikides riikides eriõiguslikus seisukorras, sest ühegi riigi seadusandlus ei ole neid tunnistanud samaõiguslikkudeks omamaalastega. Eraõiguses säärased piiramised esinevad eranditena, sest tavaliselt tunnustatakse välismaalastele kõik õigused, mis pole seaduse normiga otsest keelatud või kitsendatud. Need erandid vahelduvad seadusandlustes ja üldist põhimõtet on raske eraldada.

Samane põhimõte on kehtivusel ka Eesti seadustes. Eraõiguse alal õigused, mis pole välismaalastele võimaldatud, peavad leidma erilise väljenduse. Säärasena esineb näiteks keeld, BES § 318 kohaselt, olla hooldajateks.

Uue kitsendusena viimasel ajal välismaalaste suhtes esineb äsjajõustunud seadus välismaalaste pärimisõiguste korraldamise kohta. Seni Eestis kehtiv seadus eriti ei piiritletud pärija õigusi pärija õiguse seisukohalt. Üldise pidemõistena oli kehtiv pärandaja viimne elukoht, mille alusel leidsid rakendust vastava seaduse sisulised normid ilma täiendavate kitsendusteta. Ainult see seadus oli kompetentne lahendama

¹² Vastavaid sätteid pärimisõiguslikes küsimusis vt. sama autori kirjutises „Ungari abikaasade varaõigus“, „Õigus“ 1938, nr. 4.

pärandi avamise, pärimisele kutsumise ja pärandi omandamise küsimused.

Eestis kehtiv BES arvestab pärimisõiguses ainult suguluse tingimust. Ei pärija isiklik seisukoht ega tema sugu või ta kodakondsus ei oma seal tähtsust.

Sealjuures tuleb eriti mainida asjaolu, et BES ei piira pärimisõigustes ühtegi sugulast¹. Kõik isikud, kes suudavad tõendada enda sugulust pärandajaga, võivad esitada oma nõudmisi pärandile ja ainult lähem sugulusaste on eeliseks tema pärijaks kinnitamisele². Säärane vabameelsus on võõras paljudele seadustele. Sageli leidub neis seadusjärgsete pärijate piiramine mõnede sugulusastmetega³, mis äärmistel juhtudel ulatuvad pärimise õiguste tunnustamisele ainult alanevaile ja teatavalt tingimusil ülenevaile sugulasile⁴.

Teine suurem lahkumine võib olla pärandi koosseisus. Mitmesugustel kaalutlustel seadused eraldavad mõne liigi varadest pärandist. Isikute omandiõigus säärastele varadele on kitsendatud ja pärida neid ei saa. Vahekord ei ole soodus teiste riikide suhtes, kus sääraseid kitsendusi ei ole.

Säärased tingimused loovad olukorra, kus pärijate õiguste rakendus ja saadud hüved on ebaühtlases vahekorras ja olenevad rohkesti pärandi avamise kohast.

Välismaalaste pärimisõigusi korraldav seadus püüab seada välismaalaste pärimisõiguse Eestis enam-vähem ühesugusele tasemele Eesti kodaniku pärimisõigusega vastavas välisriigis⁵. Seletuskirja väljendusel ei ole mingisugust alust vastavale välismaalasele lubada pärida Eestis soodsamalt tingimusil, kui Eesti kodanik pärib välismaal. Seega käesolev seadus tugineb vastastikkuse põhimõttele, nagu see on kombeks rahvusvaheliste suhete reguleerimisel.

Vastastikkus on seni pandud kehtima kas põhimõtteliselt, kus teise riigi kodanikele antakse üldine hüve teatavale õigusele, mis temal seni puudus⁶, või sisuliselt, kus

¹ Teissugune põhimõte on vastu võetud Tsiviilseadustiku eelnõus, mille järgi võivad pärijatena esineda ainult sugulased teatavas sugulusastmes.

² BES § 1705, 1871, 1879, 1880 jne.

³ Code civil art. 755.

⁴ NSVL pärimisseadus.

⁵ Vt. Seletuskiri. Samuti ka Code civil, kommenteeritud väljaanne, art. 726 kommentaarid.

⁶ Vt. näiteks Eesti—NSVL vaheline kaubanduskonventsioon art. 9.

siseseaduse materiaalsed normid leiavad võrdselt rakendust. Käesolev seadus ei käsitle põhimõttelist vastastikkust (sest pärimisõigus on tunnustatud põhimõtteliselt igale välismaalasele), vaid rakendab kohe välisseaduse sisulisi norme. Eesti pärimisseaduse normid, mis leiavad rakendust BES sissejuhatuse art. XXXIV põhjal elukoha pidemõistel (seega sugugi pole rakendatavad alati BES sisulised normid), leiavad käsitlemist seoses ja võrdvõimeliselt pärija natsionaalseaduse normidega. Sealjuures ei jää mingit kahtlust, arvestades seaduse väljendusi, et pärija natsionaalseadusest leiavad rakendust ainult sisulised, mitte konfliktnormid.

Missugused pärandid kuuluvad käsitletava seaduse alla? Kahtlust ei teki nende pärandite kuuluvuse üle, mis avanevad Eestis ja kus samuti toimub pärijate kinnitamine. Sealjuures ei ole oluline pärandaja riikkondsus⁷, sest BES järgi on avamise pidemõisteks pärandaja viimne elukoht või kinnisvara asukoht; oluline on pärandi üleminek Eesti seaduste ja asutiste võimkonnas. Pärija õiguslik seisund ei olene pärandaja kodakondsusest, sest seadused, erandina konventsioonides ettenähtud üksikud juhud, ei tunne säärast pidemõistet.

Eriolukord tekib juhul, kui pärijad kuuluvad kinnitamisele välismaal, riikides, millede kohtuotsused kuuluvad täitmisele Eestis kehtivate konventsioonide alusel.

Asjasse-puutuvad konventsioonid on kahesugused. Ühed näevad ette väliskohtu otsuste täitmise, kuna teised määravad ära kompetentse kohtu ja seaduse, milledele alluvad hagid ja pärandid.

Väliskohtu otsuste täitmise konventsioone on Eesti seni sõlminud Läti ja Leeduga. Konventsioon näeb ette otseselt otsuseid tsiviilasjus. Et ka pärijate kinnitamine võib toimuda mõude korras, siis kuuluvad seega pärandusajad teatavas olukorras ka selle konventsiooni alla.

Käsiteldavas olukorras on oluline ainult üks tingimus. Konventsiooni art. 6 viies punkt näeb ette võimalust keelduda täitmast kohtuotsust, kui viimane sisaldab korraldusi, mis on vastuolus avaliku korraga või selle riigi seadustega, kus otsus kuulub täitmisele. Kahtlemata viimase tingimuse alla kuulub ka käsitletav seadus ning kohtuotsuse täitmi-

⁷ Käesoleva seaduse alla kuuluvad ka need pärandid, kus kõik asjaosalised on välismaalased.

sele lubamise palve tuleb tagasi lükata, kui pärijateks on kinnitatud Eesti seaduste järgi mitteõigustatud isikud. Arvestades aga Läti ja Leedu pärandusseadusi, on vaevalt arvata konflikte selles küsimuses.

Teised konventsioonid, mis käsitlevad üldist kohtu alluvust ja pidemõistet ning rakendatavaid seadusi, sisaldavad kahesuguseid norme. Ühed käsitlevad ainult kompetentse kohtu küsimust⁸, kuna teised määravad ära ka käsitletava seaduse, rõhuvas enamuses pärandaja natsionaalseaduse⁹. Nende normide alusel kuulutatud kohtuotsuseid on tunnistatud kehtivaks Eestis ja neile on antud täitmise¹⁰. Esimesel juhul on ainult kompetents antud välismaa kohtule, kes on õigustatud pärijaid kinnitama. Sealjuures kõik pärijaisse puutuvad normid on jäänud mainimata. Et pole kindlaks määratud rakendatav seadus, on siseseadused jäänud kehtima ja eksekvatuuri andmisel peab kohus arvestama kõiki kitsendavaid tingimusi, mis nendes on ette nähtud, ning käsitletava seaduse normid leiavad täielikku rakendust.

On aga määratud otseselt seadus, mille järgi toimub kinnitamine, siis kõik pärandaja kui ka pärija õigusliku seisundi küsimused peaksid tulema lahendamisele selle seaduse järgi. Eesti seadused välismaalaste kohta on muudetud üheaegselt pidemõistega ning uue seaduse normid leiavad rakendust ka välismaalaste üldise pärimisvõime kohta. Ainult siis, kui ka selle uue seaduse normid näevad ette pärijate liigitamise nende õigustes riikkondsuse põhimõttel, võib seda teostada. Ühepoolselt ei saa meie kohtud muuta kokkuleppe tingimusi ja kohtuotsus peab saama eksekvatuuri ka siis, kui tema korraldused on vastuolus käsitletava seadusega.

Konventsioonid käsitlevad üldiselt piiratud liiki pärandeid, sest nende alla kuuluvad rõhuvas enamuses ainult vastavate riikide kodanikkude pärandid, kes surevad teise riigi territooriumil. Seega Eesti kodanikkude pärandid kuuluvad Eesti kohtute ja seaduste alla ja tema kitsendavad normid leiavad kohaldamist.

Eriküsimusena kerkib esile kohtuotsuste täitmise konventsiooni alusel toimuvate Eesti kodanikkude pärandus-

⁸ Vt. näiteks Eesti—Poola konsulaarkonventsiooni art. XV § 3, 4 ja 5.

⁹ Vt. näiteks Eesti—Saksa konsulaarkonventsiooni art. XVIII, eriti § 14.

¹⁰ Riigikohus, 2. november 1932.

asjad. Üldise alluvusena on Eesti seaduste järgi kehtivusel pärandaja viimne elukoht¹¹. Erandina on Tallinna 1. jaoskonnakohtuniku kompetentsis nende Eesti pärandajate asjad, kelle elukoht surmapäeval oli välismaal¹². Juhtub Eesti kodaniku pärand avanema välismaal, kus samuti saavutavad pärijad enda kinnitamise kohtu poolt, kas siis see otsus kuulub täitmisele vastavate konventsioonide olemasolul, või on eesõigustatud Tallinna 1. jaoskonnakohus?

Seni kehtivad kohtuotsuste täitmise konventsioonid kahjuks ei piiritle üldse kompetentse kohtu mõistet. Selle põhjal peab järeldama, et kompetentsi küsimused lahendatakse *lex fori* eeskirjadel. Konventsioonides ei ole ette nähtud keeldumise põhjusena ebakompetentset kohut. Seetõttu peab asuma seisukohale, et väliskohtuotsuse olemasolul ei ole enam vaja esitada pärijaks kinnitamise palvet Tallinna 1. jaoskonnakohtule, vaid võib esitada kohe kohtuotsuse täitmise palve. Kuid säärasel korral küsimuses-oleva seaduse sisuliste normide rakendatavuse kohta peavad andma vastuse konventsiooni teised artiklid eespool-toodud põhimõtete kohaselt.

Pärija õiguste mõjustamiseks näeb seadus ette kolm võimalust: sugulusaste, pärimine samadel tingimustel ja pärijale langeva osa ülemmäär.

Eestis kehtiv seadus ei piira sugulusringi ja ükski sugulane ei ole kõrvaldatav pärandusest ainult liiga kaugel sugulusastme tõttu pärandajaga. Teistes riikides on vastu võetud teissugune, kitsendav põhimõte. Vahetegemine sel alal on kerge ja rakendamisel raskusi ei peaks tekkima.

Sisuliselt on vähem piiriteldud teine tingimus — „samadel tingimustel“. Selle väljenduse all mõeldud võimalusi saab liigitada ainult peale kõikide kehtivate seaduste analüüsi. Iga välismaa seadusega võivad esile kerkida iseseisvad vahekorrad. Näitena võib peatuda ainult arvatavatel, sagedamini esinevatel juhtudel.

Säärase tingimusena esineb kindlasti iga üksiku pärija osa. Eesti seadus ei võimalda kõikidele pärijatele osa saada pärandist ühesugusel määral, vaid sageli on mõnel pärijal

¹¹ TKS § 2011.

¹² TKS § 2011¹, RT 1923, 43, 58.

õigus suuremale osale¹³. Sama seisukoht on omane ka välis-seadustele, kusjuures osade suurus ja vahekord ei ole ühtlane seaduste järgi¹⁴. Kui Eesti kodanik samas sugulusastmes välismaalasesest-pärija natsionaalseaduse järgi saab väiksema osa kui BES seda ette näeb, siis ei oma ka välismaalasesest-pärija õigust osale BES ulatuses, vaid erimäärusega peab kohus temale määrama sellise, mille võimaldab välismaalasesest-pärijale tema natsionaalseadus.

Samuti tuleb selle mõiste alla paigutada kitsendused varade suhtes, mis mõnede seaduste järgi kehtivad. Kui Eesti kodanik ei saa pärida mõnes riigis teatavat liiki vara, mis üldse on kõrvaldatud pärandist, siis ei saa välismaalane neid pärida ka Eestis. Kui puudub üldse pärimisvõime selle vara peale, siis ei saa säärast võinnet tunnustada ka Eestis ja sellest riikkondsusest pärijat võib kinnitada pärijaks ainult vallasvara peale. Säärasel korral tuleb arvestada teatavat liigitust, korraldades pärimise kinnitamist eraldi vallasvarale ja kinnisvarale.

Välismaalase osa vastavalt suurendada vallasvara ärvel kompensatsioonina kinnisvara eest ei ole kuidagi võimalik, sest siin tuleb vaadelda pärijat kui teatava kitsendatud õigusvõimega isikut. Kui viimasel üldse puudub õigus tema natsionaalseaduse järgi omada säärast liiki vara, mis keeld laieneb ka välismaalastele, kes samuti ei saa esineda nõudmistega sellele varale, siis ei saa esitada keegi ka teisi erakordseid nõudmisi selle saamiseks mõnesuguse ekvivalendi näol. Tema on võimeline esitama pretensioone ainult sellele varale, mida Eesti kodanik on võimeline pärima vastavas riigis välismaalasesest-pärija natsionaalseaduse järgi ja selles osas viimasele võimaldatakse oma õigusi teostada ja määratakse sellele pärijaks.

Erandina ei tule aga arvestada sääraseid kitsendusi, mis on kehtima pandud mitte pärimisõiguse alusel, vaid välju-des riigi poliitilistest kaalutlustest ja julgeolekust. Säärasena on Eestis ette nähtud eriline pärimisviis teatavate kinnisvarade suhtes¹⁵. Kuid tuleb eriliselt mainida, et kitsendused

¹³ Vt. BES § 1711, 1722, 1744, 1752, 1756, 1819, 1831, 1835 jt.

¹⁴ Cc art. 749, 751 jt. Läti tsiviilseadustik art. 393 jt.

¹⁵ Välismaalaste kinnisvarade omandamise, valdamise ning kasutamise seadus RT 1928, 48, 293.

säärasel korral on tehtud mitte pärimisõiguse osas, vaid kinnisvarade kasutamise õiguses. Säärased kitsendused ei kuulu vastastikkuse tingimuse alla, vaid need omavad puht-territoriaalset iseloomu.

Välismaalase osa võib leida kitsendust tema väärtuses. Säärane kitsendus on kehtiv iga välismaalase kohta, kes esitavad nõudmisi Eestis. Nende pärandi mõtteline osa peab leidma vähendamist määrani, mis on ette nähtud nende natsionaalseaduses kas kõikide või Eesti kodakondsusest pärijate suhtes.

Ühe välismaalasesest-pärija osa otsustamine on iseseisev toiming ning peale tema osa piiritlemist kuulub ülejääk jagamisele teiste pärijate vahel. Seega toiming on kasuks teistele pärijatele, kellele osad vastavalt suurenevad. Toiming on sarnane Eesti mõnes konsulaarkonventsioonis ettenähtud korraga¹⁶, kus on ette nähtud, et välismaalase surma korral ja mitmest rahvusest pärijate esinemisel kohalik, surma koha kohus määrab esialgselt ainult enda riikkondsusest pärija õigused ja jaataval korral eraldab temale määratud osa; ülejäänud osa antakse aga pärandaja riigi konsulile üle. Ülejäägi suhtes on kompetentne pärandaja riigi kohus, kes kinnitab selle peale ülejäänud pärijad. Vahe on käesoleval korral ainult selles, et asja otsustajaks on sama kohus.

Osa, mis tekib välismaalasesest-pärija osa vähendamise tõttu, kuulub teistele pärijatele. Selle tunnustamine pärijata varaks on vastuolus BES põhimõtetega, kes võimaldab säärast tunnustamist ja omavalitsuse ning heategevate asutiste pärimisõigusi ainult sugulastest pärijate puudumisel¹⁷.

Seadus on kehtiv ka testamentaarse pärimise korral. Sel korral langevad ära tingimused, mis ei mõjusta pärimist, näiteks sugulus; laiendavat rakendust leiavad aga teised tingimused, mis esinevad erinormidena säärasel pärimisviisil. Eriti tuleb niisugusena mainida üldist võimet olla testamentaarne pärija (sest mitte iga riik ei tunnusta säärast pärimisviisi), samuti seaduslikele pärijaile sundusliku osa määramist, testamenti mittekuuluvad varad jne. Kõik säärased tingimused leiavad rakendust ainult vastastikkuse tingimusel.

Seadus nõuab tutvumist välismaa seadustega. Selles töös

¹⁶ Näiteks Eesti—Belgia konsulaarkonventsiooni art. XIX.

¹⁷ BES § 1705, 1706.

langeb pearaskus kohtule. Välismaalasest pärija esinemisel kohus enda algatusel peab kindlaks tegema tema õigusvõime, s. o. määrama tema kodumaal kehtiva õiguse välismaalastest, eriti Eesti kodanikkudest, pärijate kohta. On ju küsimuses seaduste normid, mille tundmine kohtule on sunduslikuks eelduseks. Pooled võivad esitada tõendeid teatavas riigis kehtiva õiguse üle, kuid pole nemad seda kohustatud tegema ega ole kohus seotud nende poolt esitatud andmetega. On kohtul rakenduses raskusi, siis TKS § 709 peaks andma selle kõrvaldamiseks küllaldaselt võimalusi.

Arutlused.

TKS § 81¹ ja 366¹.

A. Hellat.

Protsess on võitlus. Võitlus tõeliste või ettekujutatavate õiguste eest. Seega on protsessis kaks poolt, kaks võitlejat poolt, kaks vaenlast. Vaenlaste huvid ei või iialgi solidaarsed olla. Ka poolte huvid ei ole seda. Ei ole seda ka poolte huvid protsessi kestel protsessi kiiruse suhtes.

Me kõik teame, kuidas esitatakse vahel hagi suure energiaga. Hagi on surmkindel, kõik tõendused on olemas, nõutakse eelkindlust, kostja kõrvaldavat oma varandust, ja siis ei olevat temalt midagi võtta, ja taotellakse asja kiiret otsustamist, asja võimalikult väljaspool järjekorda kuulamisele määramist. Tähendab, hageja on huvitatud asja kiirest lahendamisest. Aga siis esineb kostja oma vaietega ja tõendustega ja nopib sellel näiliselt nii kindlal ehitisel — hagi — ühe samba teise järel alt ära, nii et kogu hagi on kokku varisemas. Hageja seisukord on täbar, ja esimene sümptoom tema meeoleu muutuses avaldub selles, et ta ei ole enam huvitatud asja kiirest otsustamisest. Kuid kostja, tundes oma jalgealust kindlana, võtab hoogu, situatsioon hakkab temale meeldima ja nüüd on tema asja kiirest otsustamisest huvitatud ja hageja selle venitamisest. Nii vahetuvad osad hageja ja kostja vahel protsessis asja otsustamise kiiruse suhtes.

Kohtu ees avaldub selline pilt: hageja palub asja edasi lükata tõenduste esitamiseks, ja vastaspool nimetab seda püüdeks asja venitada. Et kostja palve asja edasilükkamiseks *quasi* iseeneest juba asja venitamise tahet sisaldab, seda võetakse peaaegu aksioomina, mis aga iga kord ei pruugi põhjendatud olla. Protsessi kiirus mängib väga olulist osa protsessis ja valmistab kohtule mitte

vähe raskusi. Ka pooled on sellest huvitatud, aga, nagu eespool juba tähendatud, mitte iga kord ühteviisi: nad ei ole kohtule iruud seltsimehed protsessi kiirustuse püüdes.

Seda on seaduseandja tähele pannud ja on protsessi kiirendamise vahendi kohtu kätte andnud, sealjuures muidugi mitte poolte huvisid unustades, sest seadus peab kõvasti kinni põhimõttest: *suum cuique*. Oma abi pakub seaduseandja selles küsimuses muuseas reeglitega, mis on väljendatud TKS § 81¹ ja 366¹, mis artiklid kaunistavad peaaegu iga sisuliselt asja otsustava kohtu otsust, selle motiivide osas muidugi. TKS § 81¹ ja 366¹ on täiesti identsed, sõna-sõnalt samad ja seepärast piisab, kui me üht neist tsiteerime. TKS § 81¹ kõlab järgmiselt: „Kui kohtupoolelt tähendatud tõendus ei ole seadusega lubatud, või kui asjaolu, mis tõestamist vajab, ei ole asjas oluline, või on küllaldaselt selgitatud, siis kohus kõrvaldab sellise tõenduse.“

Sellel seaduse paragraafil on see õnnelik omadus — nagu lugematuil teistel paragraafidel —, et ta on äärmiselt selge ja lihtne, ja ometigi võib ta diskussiooniaineks olla, sest et selle paragraafi vastu vahel päris humoristlikult eksitakse, aga teinekord tekitab selle paragraafi reegli õige ja otstarbekohane kasutamine ja kohaldamine ka tõsiseid raskusi.

Meie ei peatu selle paragraafi esimesel ja teisel juhtumil, nimelt, et kohus kõrvaldab tõenduse, mis seadusega lubatud ei ole, ega võimalda tõendada asjaolu, mis oluline ei ole, sest neis osades ei tekita meid huvitavad seaduse reeglid erilisi raskusi, mida aga mitte ei või öelda kolmanda juhtumi kohta, et kohus piirab tõenduste esitamist asjaolude kohta, mis küllaldaselt selgitatud või tõendatud on.

Esiteks märgime, et küsimuse, kas asjaolu küllaldaselt on selgitatud, lahendab kohus. Niisugune olukord on ka ainult õige ja võimalik, sest me nägime ju eespool, kuidas poolte suhtumine protsessi kiirusse on ebastabiilne ja väga relatiivne, sest pool on ikka pool, kes kaitseb esijoones oma huvisid, ja see oleks juba *laesio enormis*, kui kohtupool peaks loobuma oma huvide kaitsest formaalse õiguse nimel.

Edasi paistab olevat nii enesestmõistetav ja vääramatu seisukoht, et milleks tõendusi esitada, kui asjaolu on küllaldaselt selgitatud. Kuid siin me jõuamegi selle õrna punkti juurde, nimelt, millel on siis asjaolu nii selgitatud, et ta selgitamist või tõendust enam ei vaja. Missugused on need objektiivsed tunnused, et tõendust ei ole enam vaja, ja kas sellised objektiivseid tunnuseid ongi olemas, või on see kohtu suva, mis seda määrab? Kohtu suva ei või iialgi piiramatu ja omavoliline olla, aga ka kõige objektiivsem suva pole vaba teatavast subjektiivsusest. Sageli on tähtis, kuidas kohus oma otsust, oma „äranaagemist“ motiveerib. Ja nii mõnigi kord kohus

motiveerib nii: „Asjaolud on selged; asja edasilükkamine nende ja nende tõenduste esitamiseks oleks põhjendamatu asja venitamine; kuid arvesse võttes, et seda ja seda asjaolu hageja tõendanud ei ole, tuleb hagi tagasi lükata.“ Aga neid asjaolusid, millede mitte-tõendamist temale ette heidetakse, tahtis just hageja tõendada ja seda temale ei võimaldatud, sest „asjaolud on selged“. Säärane otsus on muidugi soovitud sõõdaks poolte advokaatidele, ja nemad ei jäta seda juba atakeerimata.

Kui hagi on tõendamata seepärast, et mõni oluline asjaolu on tõendamata või selgitamata, siis ei ole asjaolud mitte selged.

Vormiliselt on poolel õigus, sest motiivid kannatavad sisemise vastuolu all, aga sisuliselt on kohtul õigus. Kohus ja kohtunik tunneb, et poolel ei olegi tõepoolest ühtegi tõendust oma hagi või väite tõendamiseks ette tuua, ja kui ta seda tahab ja lubab muretseda, siis mõtleb ta peamiselt selle tõenduse loomise peale. Kohtul on tõepoolest selge, et taotlus tõenduste esitamiseks on lihtsalt püüe asja venitada, ja oma veendumuse paneb kohus kirja — vahel tõepoolest natuke kohmakalt —, aga ta satub sealjuures vastuollu TKS määrustega, mis arvestavad ainult seda, mis kohtu ees on demonstreeritud. Tõenduse väärtuse kohta, mida kohtupoolel esitada kavatakse ja mida ta kohtule pakub, kohus oma hinnangut ette langetada ei tohi, kui skeptiliselt ta ka sellesse suhtuks, eeldades muidugi, et tõendus on oluline. Aga igaüks meist teab, kui kerge on palve õige formuleerimisega tsiviilprotsessi vormilist nõuet täita. Konfliktist kohtu veendumuse ja protsessuaalse seaduse nõuete vahel tekib kassatsiooni põhjus, sest kohus võib vägistada küll oma veendumust, seadust aga mitte.

Kuidas lahendada seda konflikti, et kohus võiks veendumuse ja seaduse kohaselt konstateerida, et asjaolu on küllaldaselt selgitatud, ja samal ajal keelduda olulise asjaolu tõendamisest?

Toon järgmise näite. See on *exceptio plurium*. Kaks tunnistajat on seda tõendanud, ja nii tõendanud, et paremaid tõendusi vaja ei lähe. Ei ole aga üle kuulatud tunnistajana see isik ise ja kohus keeldus teda üle kuulamast, sest asjaolu on nii selge, et see selgitamist enam ei vaja. See ei rahulda hagejat, sest kes seda peaks küll paremini teadma, kui see isik ise, ja kui tema seda eitaks ja kohus teda usaldaks, siis langeksid teiste tunnistajate öeldised ära. Otsustada aga ette, et kui ta seda eitakski, ega teda ikka ei või usaldada, on ka vähe seaduspärane, sest tunnistajat peab nägema ja tema öeldist kuulma, enne kui teda hüljata.

Aga võib ka nii kalkuleerida, et asi on selge, ülekuulatud tunnistajad on laitmatud, ja õelgu see tunnistaja mistahes, see asja ei muuda. Kui ta jaatab, siis on ta üleliigne, kui ta saigab,

siis on ka see väga loomulik, sest kes hakkab enesest halba tunnistama. Kuidas peaks kohus toimima, et ta ei rikuks TKS § 81¹ ja 366¹? Kuidas ta ka otsustaks, mõlemad pooled apelleerivad nende määruste rikkumisele, ja mitte põhjendamatult. Puhtvormiliselt oleks pidanud selle tunnistaja ära kuulama, aga kus on siis tõenduste piir? Ja näit. alimentide asjades tarvitatakse õigust uute tõenduste esitamiseks iseäranis kurjasti. Iga niisuguse asja edasilükkamine soodustab valetunnistajate hankimist, ja kui see just sihile ei vii — vahel juhtub seda ka —, siis tähendab see igatahes asja lubamatut venitamist. Mõned kohtud lähevad oma vastutulelikkuses, mis õieti midagi muud ei ole, kui TKS § 81¹ ja 366¹ humaanne tõlgendamine ja kohaldamine, niikaugele, et asja aastaid arutatakse ühes astmes, kusjuures need uued tõendused — tunnistajate näol — mingit uut tõendusmaterjali asjale lisanud ei ole. Koguni kohtul katkeb vahel kannatus ja nõutakse poolelt „tagatist“, et tal enam uusi tõendusi ei ole. Aga sõnamurdmine sellisel juhtumil ei too enesega kaasa mingit seaduslikku sanktsiooni, ja kui kohtupool on just nüüd ühe tõhusa tõenduse hankinud, siis ei ole põhjust seda kõrvaldada, iseäranis, kui kohus motiivides tõsitab, et hagi või vaie ei ole tõendatud.

Niisiis lõpptulemusena peame tõsitama, et TKS § 81¹ ja 366¹ meid huvitavas küsimuses võimaldavad tõepoolest vahel või isegi sageli konstateerida, et asjaolu on küllaldaselt selgitatud ega vaja uusi tõendusi — iseäranis, kui pooled neid enam ei paku. Kuid mitte harva seavad needsamad seaduse reeglid kohtu dilemma ette, et kas asi või asjaolu on küllaldaselt selgunud, kui kohtupool pakub veel uusi tõendusi selleks. Poole seisukohalt asi ei ole küllaldaselt selgunud — tema kasuks nimelt —, ja kas neid tõendusi võib siis hüljata, sest kui tõendusi olemas on ja neid pakutakse, siis ei ole asjaolu küllaldaselt selgunud.

Ma arvan, et vormiliselt kohus ei võiks olulisi tõendusi tagasi lükata, tunnistades asjaolud selgitatuks, ja samal ajal tunnustada, et hagi või vaie ei ole tõendatud. Praktiliselt tuleb seda küsimust vist nii lahendada, et kohtule tuleb anda laialdane autonoomia ülalnimetatud asjaolude tõsitamiseks, s. o. suva õigus, mille piirid määrab kohtu osavus oma suva motiividesse valada, nii et see seaduse eklatantset rikkumist ei sisalda, teiste sõnadega, et otsust kasseerida ei saa.

Seega siis õigused, mis kohtule kuuluvad TKS § 81¹ ja 366¹ põhjal, asja venitamist, kui pooled seda just ihaldavad, tõhusalt takistada ei suuda, ja protsessi kiirendamiseks tuleb teisi protsessi määrusi appi võtta. Jaoskonnakohtunikule ja ka ringkonnakohtule kui teise astme kohtule sobib väga selleks otstarbeks TKS § 75, mis sätib, et asja edasilükkamine ühe poole palvel toimub äär-

mistel juhtumitel. Kui veel arvesse võtta, et kohtutoiming TKS § 75 põhjal kassatsiooni korras revideerimisele ei kuulu, siis annab see määrus koos TKS § 81 kohtule juba hea vahendi, kuidas protsessi ilmaaegset venitamist takistada. Tuleb vist kohtu liialdatud humaansuse arvele panna, et TKS § 75 võrdlemisi vähe kasutatakse. Võib-olla on selles ka süüdi kassatsioonikohus, kes näib ignoreerivat õigusi, mida nimetatud seadus kohtule annab. Üldiste kohtute jaoks vastavat määrust ei ole, aga TKS § 330¹ ja 331¹ järjekindla kohaldamisega võib häid tulemusi saavutada. TKS § 330¹ ja 331¹ põhjal on pooled kohustatud ette tooma kõiki asjaolusid, millel hagi ja vaided põhinevad, ja esitama tõendusid, mis neil olemas, esimesel istungil, millel asja sisuliselt arutatakse. Ei tee nad seda mitte, siis võib neid vastaspoole nõudel trahvida. Kas sellegi määruse olelu ei ole mitte kahe silma vahele jäänud?

Et uute tõenduste esitamine TKS § 330¹ abil võimatuks tehtud ei ole, ja sellel määrusel seda eesmärki ei ole, siis on see abinõu, mida § 331¹ pakub, ainult palliatiiv. Aga ei pruugi arvata, nagu oleksid pooled kulude vastu, mis võivad ulatuda kuni kohtu- ja asjaajamiskulude määrani, üldse mitte tundlikud. Pikapeale see mõjub. Ja ma arvan, kui poolte tähelepanu sellele juhitakse, et tahtlik protsessi venitamine ei ole kokkukõlas protsessi nõuetega ja kui õigust, mida kohtule annab TKS § 366¹ käsitlemine, ühendada teatava sanktsiooniga TKS § 331¹ järgi, siis nende määruste järjekindel kasutamine ka tulemusi annab.

Võib jälgida kohtute kaudu, ringkondade järgi, et mõnel pool aktid paisuvad väga kergesti, sest et ilma vastupanuta asi ikka ja ikka edasi lükatakse, muidugi uute tõenduste esitamiseks, kuna teistes ringkondades seda harvemini juhtub ja protsess kiiremini kulgeb. Ja ei või mitte öelda, et asja põhjalik kaalumine siin just kannatanud oleks. Kui asja teadlikult venitatakse, ega siis tõendusmaterjal sellega ei suurene. Akt paisub ainult kohtukutsete ja protokollide paberi arvel, mis kohtumotiividele vähe materjali pakub.

TKS § 81¹ ja 366¹ peatumisel juhtisid mind järgmised motiivid. Esiteks teatav pahameel kohtuprestiiži solvamise pärast, kui lehitsed akti ja näed, et kohus on pooltele aasta ja rohkem aja jooksul vastu tulnud ja ikka asja edasi ja edasi lükanud ilma igasuguse tulemuseta, sest kohtuotsuse tegemisel ei oldud tõenduste pooltest kaugemal kui esimesel istungil. Oleks halvem, kui sellest peaks järeldama, et kohus asja edasi lükkab, et otsuse tegemist kui midagi tüütavat edasi lükata.

Teiseks, hea meel, kuidas kohus püüab taltsutada nende määruste põhjal poolte liiga läbipaistvat katset asja venitada ette-

käände all, et nad tõenduste esitamiseks oma seaduslikke õigusi kasutavad.

Kolmas motiiv: püüe kollektiivse mõtlemisega ja nende määruste analüüsiga ära hoida nende määruste sellist kohaldamist, mis võrduks nende määruste rikkumisega, sest rohkem neilt nõuda, kui nad suudavad anda, oleks väär. Läbikaalutud motiividega võib neid määrusi tõhusamalt kasutada.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas kinnisvarade jooksvate kulude hindamisel teatavaprotsendilise vahekorra kaudu kinnisvara brutotuludega tuleb seisukoht võtta iga kinnisvara kohta eraldi?

Vastus: jaatav.

Seda seisukohta, et kõigi kinnisvarade juures tuleb ühtlaselt arvestada kuludeks teatav protsent, ei saa lugeda kokkukõlas olevaks RT 1936 — 30, art. 201 avaldatud määrusega ja selles ettenähtud kuluprotsendi suurendamise põhjustega, sest tähendatud määruse mõtte järgi tuleb kuluprotsendi kohaldamisel ja suurendamisel võtta seisukoht iga kinnisvara kohta eraldi.

(Rkha toim. nr. 17 II — 1938.)

Kas panga juhatuse liikmeid saab lugeda panga teenijate ja tööliste hulka?

Vastus: eitav.

OMS § 519 p. 1 lit. a ja 519 p. 3 a võrdlusest tuleb järeldada, et panga juhatuse liikmeid ei saa lugeda panga teenijate ja tööliste hulka ja OMS § 519 p. 3 a on seaduseandja ilmsesti silmas pidanud alamate teenijate huvisid, aga mitte juhatuse kui kõrgema administratsiooni huvisid.

(Rkha toim. nr. 61 II — 1938.)

Kas asjaajamist kohtus mitte ettevõtte juhatusliikmena, vaid vandeadvokaadina saab lugeda teenistuseks ja tööks ettevõttes, mille eest makstud tasu igal juhul tuleb lugeda kõrgema administratsiooni hulka kuuluva isiku tasuks?

Vastus: eitav.

OMS § 519 p. 1 lit. a ja Juhatuskirja § 60 p. 1 järgi loetakse kõrgema administratsiooni hulka kuuluvate isikute tasuks igasugune tasu, perioodiline kui ka ühekordne, mis makstakse teenistuse ja

töö eest ettevõttes. Asjaajamist kohtus, näit. kui kellelegi on tasutud teatav summa honorari kui vandeadvokaadile asjaajamise eest kohtus, kus tema ei esinenud ettevõtte juhatuse liikmena, vaid vandeadvokaadina, ei saa iseenesest lugeda teenistuseks ja tööks ettevõttes, mille eest makstud tasu igal juhul tuleb lugeda kõrgema administratsiooni hulka kuuluva isiku tasuks. Asjaajamise eest kohtus makstud honorari vandeadvokaadile, kes ühilasi on ettevõtte juhatuse liige, võib lugeda kõrgema administratsiooni hulka kuuluva isiku tasuks üksnes erandjuhtudel, kui asjaoludest ilmneb, et see kohustus lasub isiklikult temal kui juhatuse liikmel.

(RkhA toim. nr. 35 II — 1938.)

Kas isikumaksu määra võib tõsta poissmeestel ainult seepärast, et nad ei ole abielus?

Vastus: eitav.

Valla isikumaksu seadus (RT 1936 — 50) ei näe ette isikumaksu tõstmist vallalistele isikumaksumaksjatele, vaid selle seaduse § 9¹ järgi tuleb liigitada maksumaksjaid jõe u k u s e järgi, s. o. silmas pidada maksumaksjate majanduslikku seisukorda. Õige ju on, et majanduslik seisukord võib oleneda ka maksumaksja perekonnaseisust, kuid ekslik on arvamus, et vallaliste majanduslik seisukord alati on parem, kui mittevallalistel võrdseis teenistusvõimaluste tingimisis.

(RkhA toim. nr. 20 I — 1938.)

Tsiviilosakond.

Kas tuleb poliitilist organisatsiooni Kõlvatu võistluse vastu võitlemise seaduse § 3 põhjal lugeda vastutavaks kahjude eest, mis tekkisid mõnele isikule ta ettevõtte suhtes sellest, et poliitilise organisatsiooni konverents võttis vastu otsuse selle isiku ettevõtte boikoteerimiseks ja saatis perioodilisse trükitootesse selle otsuse, kus see avaldati?

Kõlvatu võistluse vastu võitlemise seadus peab silmas eriti seda kõlvatut võistlust, mis tehakse trükitooteis ebaõigete teadete avaldamisega. Selle seaduse § 3 põhjal võidakse kahjutasu nõuda ka selle ebaõige teate autorilt ja isikuilt, kes andsid välja või levisid trükitoodeid, kui nad teadsid või pidid teadma, et teade võib viia eksiarvamusele ja seega soodustada kellegi võistleja kahjuks teist võistlejat. Tähenatud teate avaldamise eest perioodilises trükitootes vastutab ka vastutav toimetaja. Teate autoriks loetakse isik, kes trükis avaldamise otstarbel koostas teate või tellis teate avaldatud kujul, või andis sõnumi, mida kasutati teateks. Nagu järgneb neist seaduse eeskirjadest, võivad vastutada kahjude tasumisega trüki-

toote väljaandjad ja levitajad, samuti perioodiliselt ilmuva trükitoote vastutav toimetaja ebaõige teate eest, mis avaldati trükitootes ja kui nad teadsid või pidid teadma, et selle teate eesmärgiks oli viia lugejaid eksiarvamusele ja seega soodustada kellegi võistleja kahjuks teist võistlejat. Samuti vastutab sellise teate läbi tekkinud kahjude eest selle autor. Autoriks loetakse mitte ainult selle teate koostaja, vaid ka isik, kes selle teate avaldatud kujul tellis või andis sõnumi, mida kasutati teateks. Järelikult kuulub ebaõige teate autori mõiste alla ka poliitiline organisatsioon, kui see oma koosolekul võtab vastu resolutsiooni, mis sisaldab ebaõiget teadet, mis võib viia eksiarvamusele ja seega kellegi võistleja kahjuks soodustada teist võistlejat. Näit. kui poliitiline organisatsioon oma koosolekul võtab vastu resolutsiooni, mis on vastuolus Kõlvatu võistluse vastu võitlemise seaduse eeskirjadega, eesmärgiga, et sellega levitada trükitootes ebaõigeid teateid ühe ajalehe mahategemiseks teise võistleva ajalehe väljaandja soodustamiseks, siis võib kannataja ettevõtja Kõlvatu võistluse vastu võitlemise seaduse § 3 mõtte kohaselt pöörduda kahjutasu nõudmisega ka selle poliitilise organisatsiooni kui ebaõige teate autori vastu.

(RkhT toim. nr. 321-K, 1937.)

Millised on need eelisõigustatud laeva võlad, mille eest vastutab laev ja millede nõudmisel võib hagi olla esitatud TKS § 1805 lisa § 2 ja Kauband. kohtup. s. § 156 põhjal seal kohtus, kelle piirkonnas laev asub hagi tõstmise ajal?

RT 1930—100 avaldatud Kaubalaevade omanduse ja vastutuse seaduse (KOVŠ) § 39 loendab nõuded, mis on eelisõigustatud laeva ja veoraha ning nende päraldiste peale. Selle § p. 5 järgi kuuluvad nende eelisõigustatud nõuete hulka nõuded, mis tekivad laevajuhi poolt ta seaduslike volituste piires väljaspool laeva kodusadamat sõlmitud lepinguist või teostatud operatsioonidest laeva alalhoidmise või reisu jätkamise asjalikkude vajaduste otstarbel, vahet tegemata, kas laevajuht on samal ajal laevaomanik või mitte ja kas nõue on tema enda või varustajate, parandajate, laenuandjate või teiste lepingusõlmijate oma. KOVŠ § 45 järgi on selline eelisõigustatud nõue seotud laevaga, ükskõik kelle kätte laev läheb. Järelikult, kui hageja taotleb sellist eelisõigustatud võlga, mille eest on vastutav laev, veoraha või nende päraldised, s. t. kui hageja taotleb oma eelisõigustatud võla tasumist laeva, veoraha või nende päraldiste väärtusest, siis võib ta sellise hagi tõsta sadamas, kus laev sel momendil asub [TKS § 1805 p. 5, Kaub. kohtup. s. § 156, KCVS § 39, 44, 45, 48, Laevakinnistusseaduse § 25 (RT 1930—100); Zwingmanni otsuste kogu V k. otsus nr. 947, II].

(RkhT toim. nr. 343-K, 1938.)

Kriminaalosakond.

Kas KrS § 362 l. 1. ettenähtud rahatrahvi 50 krooni selle mittemaksmisel võib asendada ühekuulise arestiga?

Vastus: eitav.

KrS § 362 l. 1 on ette nähtud karistusena rahatrahv 50 krooni või arest mitte üle 2 nädala. Arest loetakse raskemaks karistuseks kui rahatrahv. Kui kohus on valinud kohtualusele kergema karistuse — rahatrahvi 50 kr. —, siis selle mittemaksmisel ei või kohus asekaristusena määrata aresti kõrgemal määral, kui see on § l. 1 raskema karistusena aresti ülemmäär, s. o. mitte üle 2 nädala. Vastasel korral määraks kohus raskema karistuse, kui see on ette nähtud KrS § 362 l. 1.

(RkhK otsus nr. 78 — 1938.)

Kas on olemas KrS § 557 ettenähtud süüteo teokoosseis, kui kohtualune lõpuarve tegemise juures maksis kannatanule 20 krooni, andes sealjuures kannatanule allakirjutamiseks tema — kohtualuse — poolt kirjutatud teksti, mis sisaldab tõeludele mittevastava tõenduse 220 krooni vastuvõtmise kohta, kusjuures kohtualune ei hoiatanud allakirjutajat, vaid sihilikult vaikis dokumendis märgitud summast?

Vastus: eitav.

Riigikohus on seletanud, et KrS § 557 ettenähtud kelmuse üheks olulisemaks tunnuseks on asjaolu, et kahjukannataja teab ja annab endale aru tema poolt teostatavast faktilisest toimingust (varanduse üleminekust süüdlasele), kuid arvab, pettuse mõjul, et see üleminek on õiguslikult põhjendatud. Kui aga kahjukannataja ei teadnud, et tema allkirja andes teatava varandusliku väärtuse otsekui üle annab süüdlasele, siis ei või selles teos näha ka kelmuse tunnuseid. Siia juurde tuleb tähendada, et kelmuse teokoosseis on antud vaid juhtumil, kui kahjukannataja ei võinud tavalise ettevaatusega hoiduda pettusest. Selle tavalise ettevaatuse äramääramisel allkirja andmisel ettevalmistatud tekstile tuleb arvestada KrS § 576 ettenähtud teokoosseisu, millest nähtub, et KrS tunnustab vajaliku ettevaatuse võimetust allkirja andmisel valmistatud tekstile vaid sel juhtumil, kui on tegemist allakirjutajaga, kes on pime. Järelikult, kui antud tingimustel isik ei vastanud KrS § 576 ettenähtud tingimustele, ei saa säärast sündmust viia ka KrS § 557 ettenähtud teokoosseisu alla.

(RkhK otsus nr. 54 — 1938.)

Vastutav toimetaja: **R. Räägo.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

O./ü. K. Mattieseni trükikoda, Tartu, 1938.

Kriminaalosakond:

- Kas KrS § 362 l. 1 ettenähtud rahatrahvi 50 krooni selle mittemaksmisel võib asendada ühekuulise arestiga? 336
- Kas on olemas KrS § 557 ettenähtud süüteo teokoosseis, kui kohtualune lõpuarve tegemise juures maksis kannatanule 20 krooni, andes sealjuures kannatanule allakirjutamiseks tema — kohtualuse — poolt kirjutatud teksti, mis sisaldab tööoludele mittevastava tõenduse 220 krooni vastuvõtmise kohta, kusjuures kohtualune ei hoiatanud allakirjutajat, vaid sihilikult vaikis dokumendis märgitud summast? 336

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Käsikirjad olgu selgesti loetavad; eriti soovitatav on masinakiri. — Korrektoori-des on lubatud ainult trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Toimetuse jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, mis soov tuleb märkida käsikirjale. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud töögete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetuse, Tartu, Lai tän. 34.

1938. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

üheteistkümnendal aastal.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), **E. Ein**, **K. Grau**, **T. Grünthal**, **H. Kadari**, **J. Kleesment**, **A.-T. Kliimann**,
E. Maddisoo, **A. Palvadre**, **K. Parts**, **J. Uluots**
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadus-
andluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse
Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1936. ja 1937. a.
otsuseid.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu ülikooli õigus-
teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad
kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber 85 s.

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud
(1920.—1937. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 103.50. Üksikaasta-
käike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. —
kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja
1924. a. à kr. 4; 1925.—1928. a. à kr. 4.50; 1929.—1935. a. à kr. 7,
1936.—1937. a. — à kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

